

**Από το Μόναχο στο Ράιχσταγκ**

Η δημοκρατία της Βαϊμάρης - Η άνοδος και η πτώση των Ναζί στον Μεσοπόλεμο

*Εισήγηση*

Παρασκευή 3 Αυγούστου 2012

*των Κόστα Χωβαρδά*

*Δημήτρη Λένη*

*Γιώργου Αλεξάτου*

*σημείωση: το κείμενο του σ. Γιώργου Αλεξάτου περιλαμβάνεται στο τελευταίο τεύχος του περιοδικού Εκτός Γραμμής*

**A. ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ Α' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ ΚΑΙ Η ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ**

Στις αρχές του 20ου αιώνα, μια ολόκληρη γενιά ευρωπαίων, στάλθηκε από τις ηγεσίες των κρατών της ιμπεριαλιστικής αλυσίδας στη λάσπη των χαρακωμάτων για να βρει έναν οδυνηρό, μάταιο θάνατο, φυσικό ή πνευματικό. Ο μεγάλος ιμπεριαλιστικός πόλεμος, μάχη μεταξύ των δυνάμεων της Αντάντ (Ενωμένες Δυνάμεις) και των Κεντρικών Δυνάμεων (Τριπλή Συμμαχία) αποτέλεσε ένα τεράστιας κλίμακας σαδιστικό σφαγείο που ο κόσμος δεν είχε ξαναδεί.

Καθώς το τέλος του πολέμου πλησιάζει, και ενώ η νεοσύστατη Σοβιετική Δημοκρατία αποχωρεί, οι Κεντρικές Δυνάμεις (Γερμανία, Αυστρο-ουγγαρία, Βουλγαρία, Οθωμανική αυτοκρατορία) αρχίζουν να αντιλαμβάνονται ότι η έκβαση του πολέμου ήταν η ήττα για αυτές. Το καλοκαίρι του 1918, λίγο πριν το τέλος του πολέμου, βρίσκει τη Γερμανική Αυτοκρατορία, μια οπισθοδρομική πολιτικά, αλλά ταυτόχρονα και την πιο προχωρημένη τεχνικά και οικονομικά ιμπεριαλιστική δύναμη, σε βαθιά κρίση. Δύο εκατομμύρια Γερμανοί είχαν σκοτωθεί στα πεδία των μαχών και μαζί με τους τραυματίες και τους αιχμαλώτους οι απώλειες έφταναν τα εφτάμισι εκατομμύρια. Ο πόλεμος έφερε καταστροφή στη βιομηχανία, πτώση της αγροτικής παραγωγής, έλλειψη τροφίμων, ενώ οι αρρώστιες επιδείνωναν την κατάσταση των λαϊκών μαζών μαζί με την πείνα. Το μεροκάματο, που δεν έφτανε για τη ζωή των εργατικών οικογενειών, σε συνδυασμό με το ελάχιστο βοήθημα στις οικογένειες των στρατιωτών, ανέδειχνε την τεράστια ένταση των κοινωνικών αντιθέσεων, αφού την ίδια στιγμή οι μεγάλοι γαιοκτήμονες και οι βιομήχανοι, έμποροι και τραπεζίτες συσσώρευαν τεράστια κέρδη από τον πόλεμο.

Οι συνθήκες αυτές, μαζί με το παράδειγμα που έδινε η Σοβιετική Δημοκρατία έχοντας σπάσει την ιμπεριαλιστική αλυσίδα η οποία δεν άντεξε τον παραλογισμό, μπορούμε να πούμε ότι αποτέλεσαν έδαφος ικανό να αναπτύξει συνθήκες οριακά επαναστατικές.

Έτσι λοιπόν, από τη μία μεριά η εξάντληση των πόρων και οι όχι και τόσο αισιόδοξες εκτιμήσεις πίεζαν την Γερμανία να συνθηκολογήσει, και από την άλλη, πλατιά λαϊκά στρώματα, τόσο στο μέτωπο και στο ναυτικό, όσο και στα εργοστάσια, περίμεναν τη ριζική ανατροπή της κατάστασης και τη βελτίωση της ζωής τους. Ένα πιο συνειδητοποιημένο κομμάτι τους είχε βλέψεις στην επέκταση της Οκτωβριανής Επανάστασης και στη Γερμανία.

**ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΑΡΙΣΤΕΡΑΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ**

-SPD (Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας): Από τις αρχές κιάλας της δεκαετίας του 1900, το SPD ήταν η κυρίαρχη δύναμη στο γερμανικό εργατικό κίνημα, πολυπληθές σε μέλη και κυρίαρχο στα σωματεία. Αν και η Ρόζα Λούξεμπουργκ (αριστερή πτέρυγα του κόμματος) είχε προτείνει ανυπακοή και απόρριψη του πολέμου σε περίπτωση κήρυξης του, λίγο ο φόβος μήπως η γραμμή του πασιφισμού δυσαρεστήσει τους ψηφοφόρους και την κοινή γνώμη, που είχε ενθουσιαστεί με την κήρυξη του πολέμου, λίγο ο αντι-τσαρισμός, μία μέρα μετά την κήρυξη του πολέμου μεταξύ Γερμανίας – Ρωσίας, όλοι οι εκπρόσωποι του SPD (ακόμα και αυτοί που διαφωνούσαν) στο Ράιχσταγκ υπερψηφίζουν την πρόταση για χρηματοδότηση του πολέμου με πολεμικά δάνεια. Η πλειοψηφία των εφημερίδων του εξέφρασαν έναν ενθουσιασμό για τον πόλεμο που κήρυξε η Γερμανία στην Ρωσία, καθώς θεωρούσαν την Ρωσία την πιο αντιδραστική δύναμη. Το κόμμα επίσης συμφώνησε σε μια “ανακωχή” με την κυβέρνηση, υποσχόμενο να απέχει από οποιαδήποτε απεργία κατά τη διάρκεια του πολέμου.

-USPD (Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας): Προέκυψε το 1917 από διάσπαση του SPD από τον Καρλ Κάουτσκι και μια αριστερή πτέρυγα του SPD που διαφωνούσαν με την περαιτέρω στήριξη της πολεμικής χρηματοδότησης. Την ίδια περίοδο συνδέθηκε με τους Σπαρτακιστές, οι οποίοι διατηρούσαν μια σχετική αυτονομία

εντός του πολιτικού σχηματισμού, αποτελώντας αντιπολεμική δύναμη. Μαζί με το SPD έφτασαν στην εξουσία ως ηγέτες της νέας δημοκρατίας στις 9 Νοεμβρίου 1918, μετά την παραίτηση του Κάιζερ. Ωστόσο, αυτό το ενωμένο μέτωπο διαχωρίστηκε στα τέλη του Δεκέμβρη 1918 καθώς το USPD εγκατέλειψε τον συνασπισμό σε διαμαρτυρία για τους παρατηρούμενους συμβιβασμούς του SPD με το καπιταλιστικό κατεστημένο.

-Internationale – Σπαρτακιστές: Μαζί με τον Καρλ Λίμπκνεχτ και μερικούς άλλους όπως οι Κλάρα Τσένικ και Φραντς Μέρινγκ, η Ρόζα Λούξεμπουργκ δημιούργησε την ομάδα Internationale στις 5 Αυγούστου 1914, 4 μέρες μετά την κήρυξη του πολέμου στη Ρωσία. Αυτή έγινε η Σπαρτακιστική Ομοσπονδία την 1 Ιανουαρίου 1916. Η ομάδα απέρριψε την «παύση πυρός» του SPD με την Γερμανική κυβέρνηση υπό τον Κάιζερ Βίλχελμ Β' στο ζήτημα της υποστήριξης του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, και πολέμησε σφόδρα εναντίον του, προσπαθώντας να οδηγήσει μια γενική απεργία. Ως αποτέλεσμα, μέχρι τις 28 Ιουνίου του 1916 η Λούξεμπουργκ καταδικάστηκε σε φυλάκιση δύομιση ετών, περίπου την ίδια περίοδο όπως και ο Καρλ Λίμπκνεχτ.

-KPD (Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας): Δημιουργείται την 1η Ιανουαρίου 1919 από τους Σπαρτακιστές μαζί με άλλες σοσιαλιστικές και κομμουνιστικές ομάδες (συμπεριλαμβανομένων των Διεθνών Κομμουνιστών Γερμανίας, IKD), κυρίαρχα με πρωτοβουλία του Καρλ Λίμπκνεχτ και της Ρόζας Λούξεμπουργκ, μέλη της Ομοσπονδίας Σπάρτακος. Η αναγκαιότητα για την δημιουργία του προέκυψε από την ίδια την επαναστατική διαδικασία, ως αναγκαιότητα για έναν μαρξιστικής βάσης επαναστατικό φορέα. Μερικοί από την ηγεσία του KPD (μαζί και η Λούξεμπουργκ) ήταν διστακτικοί στο να ενθαρρύνουν ένα δεύτερο επαναστατικό κύμα τον Ιανουάριο του 1919.

### *Η ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ: ΟΚΤΩΒΡΗΣ 1918 – ΓΕΝΑΡΗΣ 1919*

Η περίοδος περι το τέλος του Μεγάλου Πολέμου χαρακτηρίζεται από τεράστια συμπύκνωση του πολιτικού χρόνου. Στο έδαφος των συνθηκών που περιγράψαμε πιο πάνω, δεν αργεί η αφορμή που θα πυροδοτήσει μια σειρά γεγονότων που μπορούν να περιγραφούν ως η έναρξη επαναστατικής διαδικασίας.

Στις 28 Οκτωβρίου 1918, η γερμανική ναυτική διοίκηση διατάζει το στόλο για σφοδρή αντιπαράθεση με τους Άγγλους. Όλα όμως έδειχναν ότι η έκβαση του πολέμου είχε κριθεί σε βάρος της Γερμανίας, κάτι που οδηγεί τα πληρώματα των πλοίων να αρνηθούν να εκτελέσουν την εντολή και να επιβάλλουν την επιστροφή των πλοίων στο λιμάνι. Η απάντηση της διοίκησης στο κλιμάκιο ναυτών που της ανακοίνωσε την ανυπακοή στις εντολές ήταν οι διώξεις εναντίον τους. Στην διαδήλωση της 3ης Νοεμβρίου 1918 στο Κίελο, μια ομάδα αξιωματικών πυροβολεί κατά των ναυτών, σκοτώνοντας 8 και τραυματίζοντας βαριά άλλους 29.

Την επόμενη μέρα στάλθηκαν στο Κίελο μονάδες πεζικού για να καταπνίξουν την εξέγερση των ναυτών. Οι στρατιώτες όμως συντάσσονται μαζί τους, όπως και οι εργάτες που συνενώθηκαν μαζί τους. Έτσι, στις 4 Νοέμβρη σχηματίστηκε στο Κίεβο το Σοβιέτ των εργατών και το Σοβιέτ των στρατιωτικών. Σοβιέτ σχηματίστηκαν επίσης στα πλοία, στα οποία την επόμενη μέρα υψώθηκαν κόκκινες σημαίες. Μέχρι τις 8 Νοεμβρίου, Συμβούλια Εργατών και Στρατιωτών είχαν καταλάβει το μεγαλύτερο μέρος της Δυτικής Γερμανίας, και σε πολλές περιοχές της χώρας οι εστεμμένοι άρχοντες εκθρονίζονται ο ένας μετά τον άλλο.

Στις 9 Νοεμβρίου, εκατοντάδες χιλιάδες εργατών με κόκκινες σημαίες διαδηλώνουν στο Βερολίνο ζητώντας να σταματήσει ο πόλεμος, να φύγει η μοναρχία, να έχουν ψωμί και ανθρώπινη ζωή. Θα μπορούσαμε να πούμε, ότι τον ρόλο του καθοδηγητικού πολιτικού νεύρου στο επαναστατικό ποτάμι τον έπαιξε η ομάδα των Σπαρτακιστών μαζί με επαναστατικά στοιχεία του USPD.

Οι διαδηλωτές πλημμύρισαν όλους τους κεντρικούς δρόμους της πόλης. Κινήθηκαν προς τους στρατώνες όπου συνάντησαν ελάχιστη έως μηδενική αντίσταση, και όπου συναδελφώθηκαν με τους στρατιώτες. Χωρίς αντίσταση καταλήφθηκαν επίσης το παλάτι, η διοίκηση Χωροφυλακής και τα περισσότερα κυβερνητικά κτίρια. Κατά το μεσημέρι το Βερολίνο, η πρωτεύουσα της αυτοκρατορικής Γερμανίας, βρισκόταν στα χέρια των επαναστατών.

Την ίδια μέρα, για την εκτόνωση της κατάστασης, ο πρωθυπουργός Πρίγκηπας Μαξ Φον Μπάντεν ανήγγειλε την παραίτηση του Κάιζερ Γουλιέλμου Β' υπέρ του διαδόχου του. Ταυτόχρονα, αρχίζουν διαπραγματεύσεις με το SPD, για τον διορισμό του ηγέτη των σοσιαλδημοκρατών Έμπερτ στη θέση του πρωθυπουργού, όπως και έγινε: στις 12 το μεσημέρι ο Έμπερτ ήταν ήδη πρωθυπουργός, διαβεβαιώνοντας τον πρίγκηπα Μαξ για τις προθέσεις του: “μισώ την επανάσταση σαν την πανούκλα”.

Έχει ενδιαφέρον μια ματιά στα απομνημονεύματα του πρίγκηπα Μαξ: “Σκέφτηκα: Είναι σχεδόν βέβαιο ότι η επανάσταση θα νικήσει. Δεν μπορούμε να την καταστείλουμε, ίσως, όμως, μπορούμε να την πνίξουμε. Στην κατάσταση που δημιουργήθηκε, το μοναδικό πρόσωπο που είναι δυνατόν να γίνει καγκελάριος του Ράιχ είναι ο Έμπερτ. Αυτός θα μπορέσει να στρέψει την επαναστατική ενέργεια στα πλαίσια του νόμιμου εκλογικού αγώνα.”

### *Περί αντεπανάστασης*

Στις 15 Νοέμβρη 1918, υπογράφεται μεταξύ της Γερμανικής Γενικής Ένωσης Συνδικαλιστικών Οργανώσεων και μιας ομάδας μεγαλοβιομηχάνων η συμφωνία “έμπρακτης συνεργασίας”. Σύμφωνα με αυτήν, αναγνωρίζονται στους εργάτες μόνο τα δικαιώματα που είχαν αποκτήσει κατά τη διάρκεια της επανάστασης. Προβλέπει επίσης πως όλες οι διαφορές μεταξύ των εργατών και των βιομηχάνων θα λύνονται μόνο με διαιτησία. Την ίδια στιγμή, η κυβέρνηση Έμπερτ, ιδρύει την λεγόμενη “επιτροπή κοινωνικοποίησης” με επικεφαλής τον Καρλ Κάουτσκι, σε μια προσπάθεια να συγκαλυφθούν οι συμφωνίες της σοσιαλδημοκρατικής κυβέρνησης με τους κεφαλαιοκράτες από ένα προσωπείο τάχα οικοδόμησης “σοσιαλιστικής” κοινωνίας και οικονομίας.

Παράλληλα, αντιδραστικοί αξιωματικοί σε συνεννόηση με την σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση και χρηματοδότηση από το μεγάλο κεφάλαιο, άρχισαν να συγκροτούν ένοπλα σώματα “εθελοντών”. Σε αυτά υπηρετούσαν στρατιωτικοί που είχαν ξεκίσει από την παραγωγή στα χρόνια του πολέμου, και είχαν κάνει τον ίδιο τον πόλεμο επάγγελμα. Τα σώματα αυτά θα χρησιμοποιούνταν βέβαια για την καταστολή της επανάστασης.

Στις 6 Δεκέμβρη 1918 μια αντεπαναστατική ένοπλη ομάδα άνοιξε πυρ εναντίον στρατιωτών από το μέτωπο και αδειούχων που διαδηλώναν ζητώντας να συμπεριληφθούν οι αντιπρόσωποί τους στα σοβιέτ των στρατιωτών. Σκοτώθηκαν 16 διαδηλωτές, μεταξύ των οποίων και ο ηγέτης των “Κόκκινων Στρατιωτών”, και έγινε επίσης επίθεση και στα γραφεία της εφημερίδας των Σπαρτακιστών, “Κόκκινη Σημαία”.

Οι αντεπαναστάτες μπήκαν στο μέγαρο της Εκτελεστικής Επιτροπής του Σοβιέτ του Βερολίνου και έπιασαν τα μέλη της. Αλλά δεν πέτυχαν το σκοπό τους, καθώς οι εργάτες κατάφεραν να τους αποκρούσουν και να απελευθερώσουν τα μέλη της επιτροπής.

Στις 7 και 8 Δεκέμβρη, οι εργάτες του Βερολίνου οργάνωσαν μαζικές διαδηλώσεις με συνθήματα όπως: «Κάτω η κυβέρνηση Εμπερτ – Σάιντεμαν», «Να αποπλιστούν αμέσως οι αξιωματικοί!», «Να συγκροτηθούν αμέσως ένοπλα σώματα εργατών και Κόκκινης Φρουράς!», «Ζήτω η Διεθνής!», «Ζήτω η Σοσιαλιστική Σοβιετική Δημοκρατία της Ρωσίας!» και οι αντεπαναστάτες αναγκάστηκαν προσωρινά να υποχωρήσουν.

### *Για το Συνέδριο των Σοβιέτ*

Από τις 16 έως τις 21 του Δεκέμβρη έγινε το Παγγερμανικό Συνέδριο των Σοβιέτ των εργατών και των στρατιωτών. Σ’ αυτό πήραν μέρος 288 σοσιαλδημοκράτες, 87 του Ανεξάρτητου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, 27 εξωκομματικοί στρατιώτες, 25 από αστικά κόμματα και μόνο 10 «Σπαρτακιστές». Στο συνέδριο έφτασε για να πάρει μέρος και αντιπροσωπεία της Σοβιετικής Ρωσίας, αλλά το συνέδριο δεν την έκανε δεκτή.

Τη μέρα που άρχισαν οι εργασίες του συνεδρίου των Σοβιέτ, οι «Σπαρτακιστές» οργάνωσαν μια μαζική διαδήλωση εργατών. Οι διαδηλωτές ζήτησαν από το συνέδριο να ανακηρύξει τη Γερμανία ενιαία σοσιαλιστική δημοκρατία, να παραδώσει στα Σοβιέτ των εργατών και των στρατιωτών όλη την εξουσία, να αποπλίσσει αμέσως τους αντεπαναστάτες και να οπλίσει τους εργάτες. Με τα συνθήματα αυτά πέρασαν μπροστά από το μέγαρο του συνεδρίου 250.000 διαδηλωτές.

Η σοσιαλδημοκρατική προπαγάνδα διαβεβαίωνε πως η επανάσταση είχε τελειώσει και πως η εγκαθίδρυση του σοσιαλισμού από τώρα και πέρα εξαρτιόταν από την Εθνοσυνέλευση που θα εκλεγόταν ελεύθερα. Από την άλλη, το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα πρότεινε ένα σχέδιο για να διατηρηθεί το σύστημα των σοβιέτ. Στην πραγματικότητα, αυτό κατέληγε σε ένα μοντέλο συνδυασμού Εθνοσυνέλευσης με Σοβιέτ.

Στο Συμβούλιο των Πληρεξουσίων του Λαού παραχωρείται η νομοθετική και εκτελεστική εξουσία, μέχρι να αποφασίσει οριστικά η Συντακτική Εθνοσυνέλευση, για την οποία το Συμβούλιο αυτό προκηρύσσει εκλογές για τις 19 Ιανουαρίου 1919.

Το συνέδριο εξέλεξε το Κεντρικό Σοβιέτ που του παραχωρήθηκε τυπικά το δικαίωμα να ελέγχει την κυβέρνηση. Στο Κεντρικό Σοβιέτ πήραν μέρος μόνο σοσιαλδημοκράτες. Μετά, λοιπόν, από την κατάκτηση του ελέγχου του εν δυνάμει επαναστατικού οργάνου επιβολής της λαϊκής βούλησης, του Κεντρικού Σοβιέτ, από τους σοσιαλδημοκράτες, οι τελευταίοι πέρασαν στην επίθεση ενάντια στην επαναστατική εμπροσθοφυλακή της εργατικής τάξης. Η κυβέρνηση, λοιπόν, σταμάτησε να πληρώνει τους μισθούς στους επαναστάτες ναύτες της Λαϊκής Ναυτικής Μεραρχίας. Αντιπρόσωποι των ναυτών της μεραρχίας φτάνουν στις 23 Δεκέμβρη στο φρουραρχείο του Βερολίνου, και για εκείνη και την επόμενη μέρα ακολουθεί προσπάθεια της κυβέρνησης να καταστείλει τους ναύτες, προσπάθεια η οποία αποτυγχάνει μετά και τη σύμπλευση των εργατών με τους επαναστάτες ναύτες.

Τα γεγονότα των 23-24 Δεκέμβρη έδειχναν καθαρά πως οι σοσιαλδημοκράτες με τους στρατιωτικούς είχαν περάσει ανοιχτά στην αντεπαναστατική δράση. Εκείνες τις μέρες, οι Σπαρτακιστές ζητούν άμεση σύγκληση Συνεδρίου τους Ανεξάρτητου Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος, στο εσωτερικό του οποίου αποτελούσαν το αριστερό ρεύμα. Οι ηγέτες του κόμματος δεν συγκαλούν συνέδριο, αλλά τελικά αποσύρουν τους εκπροσώπους του και διαχωρίζουν τη θέση του από την κυβερνητική εξουσία, κάτω από την πίεση του λαϊκού παράγοντα.

### *Προς την ίδρυση του ΚΚΓ*

Το ξετύλιγμα των επαναστατικών γεγονότων φέρνει μπρος στα μάτια των Σπαρτακιστών την αναγκαιότητα της ύπαρξης επαναστατικού φορέα. Στις 30 Δεκέμβρη, λοιπόν, μία μέρα μετά το επίσημο ξέκομμα και των οργανωτικών δεσμών με το USPD, και περίπου 2 εβδομάδες μετά την έκδοση της προγραμματικής προσούρας “Τι θέλει η Ένωση Σπαρτάκου”, αρχίζει τις εργασίες του στο Βερολίνο το ιδρυτικό συνέδριο του Κομμουνιστικού Κόμματος Γερμανίας. Μετά την εισήγηση του Καρλ Λίμπκνεχτ, εγκρίνεται η απόφαση σπασίματος δεσμών της Ένωσης Σπαρτάκου με το USPD και της συγκρότησης της σε ανεξάρτητο πολιτικό κόμμα με τον τίτλο Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας, ένα πολιτικό γεγονός με πολύ μεγάλη διεθνή σημασία, και με σπουδαίο ρόλο στην ίδρυση της Κομμουνιστικής Διεθνούς.

Η εισήγηση της Ρόζας Λούξεμπουργκ, “Το πρόγραμμα και η πολιτική κατάσταση” τράβηξε ομολογουμένως την προσοχή. Έβαζε το ζήτημα ότι το ΚΚΓ στέκεται στη βάση του μαρξισμού και τόνιζε τη σημασία της Οκτωβριανής Επανάστασης στη Ρωσία και ότι αποτελεί ένα μεγάλο παράδειγμα για την Γερμανική Επανάσταση. Για πρόγραμμα του ΚΚΓ εγκρίθηκε η προκήρυξη “Τι θέλει η Ένωση Σπαρτάκου”. Ως στοιχείο ελλειμματικό μπορούμε να

χαρακτηρίσουμε ότι με έναν τρόπο υποτιμήθηκε ο ρόλος της αγροτιάς ως συμμάχου του προλεταριάτου και έτσι δεν καταρτίστηκε αγροτικό πρόγραμμα, κάτι που πρέπει οπωσδήποτε να κρατήσουμε για την μελέτη και της επόμενης περιόδου και τις πολιτικές εξελίξεις και διεργασίες σε αυτήν.

*Για την επαναστατική διαδικασία τον Γενάρη*

Στις 4 Γενάρη 1919, ο ανεξάρτητος σοσιαλδημοκράτης Αϊγκχορν, διευθυντής της αστυνομίας του Βερολίνου απολύεται και αντικαθίσταται από τον Σοσιαλδημοκράτη Ερνστ. Το ίδιο βράδυ, η σύσκεψη των επαναστατικών δυνάμεων αποφάσισε να μην επιτρέψει την απόλυση και κάλεσε σε διαδήλωση στις 5 Γενάρη: σε περίπτωση ανάγκης θα άρχιζε ο αγώνας για την ανατροπή της κυβέρνησης. Εκλέγεται μια επαναστατική επιτροπή δράσης. Η ΚΕ του ΚΚΓ αποφάσισε την συμμετοχή στην διαδήλωση αλλά έκρινε άκαιρη την εξέγερση για την ανατροπή της κυβέρνησης.

Την ημέρα της διαδήλωσης, 5 Γενάρη, η επιτροπή πέραν των αιτημάτων για τον αφοπλισμό των αντεπαναστατών και τον οπλισμό του προλεταριάτου καθώς και την μη απόλυση του Αϊγκχορν έριξε τελικά και το σύνθημα για την ανατροπή της κυβέρνησης Έμπερτ – Σάιντεμαν και δήλωσε πως παίρνει την εξουσία στα χέρια της.

Στην γενική απεργία στις 6 Γενάρη 500 χιλιάδες εργάτες βγαίνουν στους δρόμους. Στις 7 και 8 Γενάρη οι εργάτες καταλαμβάνουν σιδηροδρομικούς σταθμούς και τα γραφεία και τυπογραφία της εφημερίδας Φόρμπερτς, χωρίς όμως να ξέρουν πως να προχωρήσουν. Η ηγεσία του USPD αρχίζει τις διαπραγματεύσεις με την κυβέρνηση ενώ η ΚΕ του ΚΚΓ αποσύρει τους εκπροσώπους της από την επαναστατική επιτροπή. Στο μεταξύ το USPD ξανακαλεί τους εργάτες στα όπλα ενώ το ΚΚΓ δεν έχει ακόμα μαζική πολιτική γείωση για να επηρεάσει τις εξελίξεις και την τροπή που είχαν πάρει.

Τις επόμενες μέρες, υπό τις εντολές του Νόσκε, γνωστός και ως το “αιμοβόρο σκυλί”, η κυβέρνηση εξαπολύει μια βίαιη καταστολή προς τους επαναστάτες: τουφέκια και πυροβόλα προς τους εργάτες του Βερολίνου ενώ οι αιχμάλωτοι δέρονται και πολλοί σκοτώνονται επί τόπου. Οι κομμουνιστές κηρύσσονται εκτός νόμου και η λευκή φρουρά του Νόσκε (τα προαναφερθέντα ένοπλα τμήματα “εθελοντών”) εισβάλλουν στις εργατικές συνοικίες.

Τις επόμενες μέρες, η Ρόζα Λούξεμπουργκ θα γράψει ένα άρθρο εξηγώντας τις αιτίες της ήττας του κινήματος: η επανάσταση δεν έθιξε καθόλου τα χωριά, που έδιναν ένα μεγάλο κομμάτι της μάζας των στρατιωτών, η πολιτική ανωριμότητα των στρατιωτών τους έκανε εύκολο εργαλείο των αντεπαναστατών και της κυβέρνησης ενώ επίσης έλειπε η ενότητα δράσης με τα επαναστατικά κέντρα της επαρχίας.

Η Λούξεμπουργκ και ο Λίμπκνεχτ συνελήφθησαν στο Βερολίνο από τα Φράικορπς στις 15 Ιανουαρίου 1919 και δολοφονήθηκαν την ίδια μέρα. Η Λούξεμπουργκ σφυροκοπήθηκε μέχρι θανάτου και ρίχτηκε σε ένα κοντινό ποτάμι, το δε πτώμα της βρέθηκε στις 31 Μάη 1919. Ο Λίμπκνεχτ πυροβολήθηκε στο πίσω μέρος του κεφαλιού του και έπειτα το σώμα του στάλθηκε σαν “πτώμα αγνώστου ανδρός” στο νεκροτομείο. Εκατοντάδες μέλη του ΚΡD εκτελέστηκαν με παρόμοιο τρόπο. Οι κηδείες των Λούξεμπουργκ και Λίμπκνεχτ μετατράπηκαν σε πορείες που έλαβαν μέρος χιλιάδες εργαζόμενοι.

*Ο απόηχος...*

Στις εκλογές που πραγματοποιήθηκαν για την συντακτική εθνοσυνέλευση τις επόμενες μέρες σε συνθήκες άγριας τρομοκρατίας, ψήφισαν τριάντα εκατομμύρια εκλογείς. Το Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας (SPD) πήρε το ποσοστό 38,3% και το Ανεξάρτητο Σοσιαλδημοκρατικό Κόμμα Γερμανίας (USPD) πήρε το 7,7%. Το υπόλοιπο 54% το πήραν τα λοιπά αστικά κόμματα. Το Κομμουνιστικό Κόμμα Γερμανίας (ΚΡD) δεν πήρε μέρος στις εκλογές, παρά την πρόταση της Λούξεμπουργκ κατά την ίδρυση του κόμματος για κάθοδο στις εκλογές, η οποία και είχε καταψηφιστεί. Ήταν εξάλλου ήδη εκτός νόμου.

Η Εθνική Συντακτική Συνέλευση άρχισε τις εργασίες της στις 6 Φλεβάρη, στη μικρή πόλη Βαϊμάρη. Την ίδια μέρα, το Κεντρικό Συμβούλιο των Σοβιέτ των εργατών και των στρατιωτών αποφάσισε να παραδώσει την εξουσία που είχε πάρει από το Παγερμανικό Συνέδριο των Σοβιέτ εργατών και στρατιωτών.

Στις 11 του Φλεβάρη η Εθνοσυνέλευση εξέλεξε τον Έμπερτ προσωρινό πρόεδρο της Δημοκρατίας και στις 13 του Φλεβάρη ο Σάιντεμαν σχημάτισε κυβέρνηση συνασπισμού σοσιαλδημοκρατών με τα αστικά κόμματα: το Κόμμα Κεντρώων και το Γερμανικό Δημοκρατικό Κόμμα, και ορίστηκε ο ίδιος πρωθυπουργός. Αρχίζουν οι εργασίες για τη σύνταξη του Συντάγματος της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, οι διαφωνίες πάνω στο οποίο έχουν λήξει μέχρι τον Αύγουστο.

Στις 11 Αυγούστου 1919, ο Έμπερτ υπογράφει το νέο Σύνταγμα βάσει του οποίου ορκίζεται ως ο πρώτος πρόεδρος, επίσημα, της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, στις 21 Αυγούστου 1919.

## **B. Η ΑΝΟΛΟΣ ΤΩΝ ΝΑΖΙ ΣΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ**

*Εισαγωγικά*

Κάτω από την πίεση της ανόδου της Χρυσής Αυγής, η συζήτηση για τον φασιστικό κίνδυνο και την αντιμετώπισή του συχνά περιορίζεται στην αποκάλυψη, στην υπενθύμιση του τι ήταν οι ναζί, δηλαδή στο Ολοκαύτωμα, στον αντικομμουνισμό, στα αποτελέσματα του πολέμου, στην καταστροφή όχι μόνο των κατακτημένων χωρών, αλλά και της ίδιας της Γερμανίας. Το επιχείρημα «μα δεν βλέπετε ότι αυτοί είναι ναζί;» δεν πρόκειται να έχει σοβαρά

αποτελέσματα, όσο οι αντικειμενικές συνθήκες στριμώνουν τις τάξεις-στηρίγματα του φασισμού και το εργατικό κίνημα δεν δίνει τις κατάλληλες απαντήσεις όχι μόνο στο ιδεολογικό τομέα και την προπαγάνδα, αλλά και στις ίδιες τις υλικές συνθήκες ζωής των λαϊκών στρωμάτων που είναι ευάλωτα στο φασιστικό δηλητήριο. Επιπλέον, η ρευστή και ευμετάβλητη, μικροαστική φύση των ναζιστικών ιδεολογημάτων μπορεί εύκολα να αλλάξει και να κρύβεται πίσω από το δάχτυλό της, στερώντας τέτοια επιχειρήματα από κάθε ουσία<sup>1</sup>.

Ο φασισμός είναι ένα πολιτικό φαινόμενο, ένα αυθεντικό κίνημα μαζών της πιο έξαλλης ακροδεξιάς, ηγεμονευόμενο στη φάση εκφασισμού (της περιόδου πριν την άνοδό του στην εξουσία) από τις μικροαστικές ιδεολογίες και εκφράζει την εξέγερση των μικροαστικών τάξεων. Σκοπός του, εν τέλει, είναι η εξυπηρέτηση των επιθετικών μονοπωλιακών συμφερόντων: το φασιστικό κράτος είναι η πιο ακραία μορφή κράτους έκτακτης ανάγκης που μπορεί να προκύψει στο στάδιο του μονοπωλιακού καπιταλισμού, ενοποιεί το άρχον συγκρότημα κάτω από τα άμεσα συμφέροντά του και καταφέρνει συντριπτικό χτύπημα στο εργατικό κίνημα. Είναι όμως «ειρωνικό» ότι ο μεγαλύτερος χαμένος (από οικονομική άποψη) από την άνοδό του στην εξουσία είναι τελικά ακριβώς τα μεταβατικά αυτά μικροαστικά στρώματα που τον υποστηρίζουν. Η διαδικασία εκφασισμού, αντίθετα από τις λανθασμένες εκτιμήσεις της Κομμουνιστικής Διεθνούς της δεκαετίας του '20, ξεκίνησε ως απάντηση του ιμπεριαλισμού στην ήττα του εργατικού κινήματος. Όπως πρώτη το έθεσε το 1923 η Κλάρα Τσέκιν, «ο φασισμός δεν είναι καθόλου η εκδίκηση της αστικής τάξης εναντίον του μαχητικά εξεγερμένου προλεταριάτου. Από ιστορική και αντικειμενική άποψη, έρχεται περισσότερο ως τιμωρός, ακριβώς επειδή το προλεταριάτο δεν μπόρεσε να συνεχίσει την επανάσταση»<sup>2</sup>.

Ο εκφασισμός, η περίοδος της μαζικοποίησης του φασιστικού κόμματος, της εκρηκτικής εκλογικής του ανόδου και της διείσδυσης του στους κρατικούς μηχανισμούς, δεν έχει τα ίδια χαρακτηριστικά με την περίοδο εμπέδωσης και σταθεροποίησης του φασιστικού φαινομένου με την εγκατάστασή του στην εξουσία. Ως εκ τούτου και ο πολιτικός λόγος του φασισμού και η προπαγάνδα του και η τεράστια κοινωνική του δυναμική διαφέρουν στην περίοδο εκφασισμού (ή πριν από αυτή) από αυτό που σήμερα, εκ των υστέρων, ξέρουμε ότι είναι ο ναζισμός, κρίνοντας από τα αποτελέσματα της εμπεδωμένης ναζιστικής κρατικής πολιτικής. Με άλλα λόγια, οι ναζί δεν πολιτεύονται ως ναζί. Είναι λάθος το επιχείρημα «δεν είναι δυνατόν τόσο τα εκατό του ελληνικού λαού να ζύπνησε ένα πρωί φασίστας». Ούτε το 37% των Γερμανών που ψήφισαν Χίτλερ το 1933 ζύπνησαν φασίστες. Ούτε έγιναν όλοι τους φασίστες στην πορεία. Όμως, ένα σημαντικό τους ποσοστό σίγουρα υπέκυψε και - κυρίως - οι υπόλοιποι του έδωσαν την ανοχή τους ή γοητεύτηκαν από τις πράξεις του. Με αυτή την έννοια είναι σημαντικό να μελετήσουμε τόσο τον μη αναγώγιμο πυρήνα του φασιστικού επιχειρήματος, την ουσία του, όσο και το επιφαινόμενο, τα πολιτικά επιχειρήματα που χρησιμοποιεί την περίοδο της ανόδου του.

Στα επόμενα θα εξετάσουμε τις ειδικές ιστορικές συνθήκες της κατάρρευσης της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης που οδήγησαν στον ναζισμό, τις ιδεολογικές προϋποθέσεις του ναζισμού (που τις αντιγράφουν ανατριχιαστικά οι σύγχρονοι φασίστες), τα γενικά χαρακτηριστικά των φασιστικών κομμάτων και τη μεθοδολογία διείσδυσης στα λαϊκά-μικροαστικά στρώματα και θα προσπαθήσουμε να ψηλαφήσουμε το ζήτημα αν υπάρχουν οι προϋποθέσεις για πρώτη φορά στην ιστορία αυτής της χώρας να εμφανιστεί ένα αυθεντικό φασιστικό κίνημα.

---

<sup>1</sup> Χαρακτηριστική η ευκολία που η Χρυσή Αυγή αφήνει στην άκρη τα πιο εμφανώς ναζιστικά της σύμβολα για να τα μετατρέψει σε άλλα πιο επίκαιρα στην συγκυρία: το σύνθημα της νεολαίας τού Χίτλερ Blut und Ehre («Αίμα τιμή») γίνεται «Πατρίδα Τιμή», η ηγεσία τους αρνείται διαρρήδη τις (προφανείς) ναζιστικές αναφορές (φτάνοντας ακόμα και σε... «προδοτικές» δηλώσεις όπως «εμείς είμαστε που αντισταθήκαμε στους Γερμανούς», αλλά πάλι η προδοσία δεν είναι και κάτι νέο για τους ακροδεξιούς εν γένει...), η αλλαγή των χρωμάτων της σημαίας της Χ.Α. από κόκκινη σε γαλάζια κοκ. Η ευκολία άρνησης της ιστορίας τους έχει εν μέρει να κάνει με το γεγονός ότι ο φασιστικός συμβολισμός δεν έχει ένα ειδικό και ρητά διατυπωμένο ταξικό περιεχόμενο (όπως παράδειγμα το σφυροδρέπανο, ως η προγραμματική συμμαχία εργατιάς-αγροτιάς). Αντίθετα, το σημαντικό με τον φασιστικό συμβολισμό είναι η κενότητα προγραμματικού περιεχομένου (τι το πολιτικά συγκεκριμένο συμβολίζουν η σβάστικα, τα βέλη με το τσεκούρι ή ο μαϊανδρος;). Το ιδεολογικό περιεχόμενο, έτσι κι αλλιώς, παρέχεται από τη ρευστή, αλλά πάντα αντιδραστική, αυθόρμητη ιδεολογία των υπό διαρκή απειλή μικροαστικών στρωμάτων σε συγκυρία κρίσης: τον φόβο και το μίσος, όπως αυτά τελικά αποτελούν ένα υποσύνολο της κυρίαρχης ιδεολογίας και όπως υποτάσσονται σε αυτήν. Όσο για το πολιτικό προγραμματικό περιεχόμενο, είναι γνωστό ότι τις περιβόητες «25 θέσεις» του NSDAP ο Χίτλερ τις είχε γραμμένες στα παλαιότερα των υποδημάτων του και ουδέποτε πολιτεύτηκε με βάση αυτές. Στο «ο Αγών μου» δεν αναφέρονται παρά μια μόνο φορά (και εκεί μόνο εν παρόδω) ...

<sup>2</sup> Ανάλυση της Τσέκιν στο πλαίσιο συζήτησης στην 3η ολομέλεια της Διεθνούς για τον φασισμό. Η Διεθνής όχι μόνο αδιαφόρησε τότε για το φασιστικό φαινόμενο, αλλά αργότερα, όταν ο φασισμός έδειχνε πλέον τα δόντια του και στην Γερμανία, υποστήριξε την γραμμή του σοσιαλφασισμού μέχρι που ήταν πολύ αργά, το 1934. Σοσιαλφασισμός είναι η αντίληψη της σοσιαλδημοκρατίας και του φασισμού ως των δύο πλευρών του ίδιου νομίσματος, ως αμυντικών κινήσεων του κεφαλαίου απέναντι σε ένα ανερχόμενο εργατικό κίνημα. Πρωταρχικός εχθρός των κομμουνιστικών κινήσεων, επομένως, δεν πρέπει να είναι ο φασισμός αλλά η σοσιαλδημοκρατία, η οποία πρέπει να καταστραφεί ώστε να απελευθερωθούν τα εγκλωβισμένα εκεί εργατικά στρώματα και να προχωρήσουν στην επανάσταση.

## Σύντομη ιστορική αναδρομή στη Βαϊμάρη: Η πολιτική

Μπορεί ο Κάιζερ να εγκατέλειψε τον θρόνο του τον Νοέμβριο του '18, αλλά η σχεδόν επαναστατική κατάσταση ποτέ δεν έγινε κοινωνική επανάσταση (όπως ήλπιζε ο Λένιν). Το πτώμα της Λούξεμπουργκ (που στο κάτω κάτω διαφώνησε με την κήρυξη της επανάστασης από τον Λίμπκνεχτ) στο κανάλι Landwehr του Βερολίνου τον Γενάρη του '19 ήταν κατά κάποιον τρόπο ο τελευταίος όνιμος θρίαμβος της δυναστείας των Χοεντσόλερν και ο πρώτος πρώιμος θρίαμβος των ναζί. Γιατί μπορεί η δυναστεία να μην κυβερνούσε πλέον και οι ναζί να μην είχαν ακόμα συγκροτηθεί σε κόμμα, αλλά τα Freikorps, τα δολοφονικά αποσπάσματα αποστρατευμένων στρατιωτών, συνήθως μοναρχικών απόψεων, που κατέστειλαν κτηνωδώς τις εξεγέρσεις υπό την επίβλεψη του περιβόητου Noske<sup>3</sup>, αργότερα αποτέλεσαν τον πυρήνα των SA.

Το καλοκαίρι του 1918, λίγο πριν το τέλος του πολέμου, βρήκε τη Γερμανική Αυτοκρατορία, μια οπισθοδρομική πολιτικά αλλά ταυτόχρονα και την πιο προχωρημένη τεχνικά και οικονομικά ιμπεριαλιστική δύναμη, σε βαθιά κρίση. Από τη μια μεριά, η εξάντληση όλων των πόρων, τεχνικών και ανθρώπινων, σήμαινε ότι η Γερμανία έπρεπε να συνθηκολογήσει. Από την άλλη, ευρύτατα λαϊκά εργατικά στρώματα, τόσο στο μέτωπο και στο ναυτικό όσο και στα εργοστάσια, περίμεναν είτε τη ριζική ανατροπή της κατάστασης και βελτίωση της ζωής τους είτε (τα πιο συνειδητοποιημένα τμήματα) την επέκταση της Οκτωβριανής Επανάστασης στη Γερμανία.

Οι μέρες πριν και μετά την επίσημη λήξη του πολέμου ήταν μέρες τρομερής συμπύκνωσης του ιστορικού χρόνου. Η επανάσταση κηρύχθηκε στον στόλο, στο Βερολίνο και σε άλλες πόλεις από την αριστερή αντιπολίτευση των σοσιαλδημοκρατών, χωρίς όμως να έχουν ακόμα σωρευτεί οι αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες. Η πλειοψηφία των ρεφορμιστών σοσιαλδημοκρατών προσπάθησε με νύχια και με δόντια να περιορίσει τις συνέπειες της επανάστασης, μετατρέποντας την αυτοκρατορία σε μια προοδευτική αστική δημοκρατία. Το σχέδιό τους πέτυχε, αλλά με μεγάλο και μακροπρόθεσμο κόστος. Ταυτόχρονα, ο στρατός, το σημαντικότερο προπύργιο εξουσίας της παλιάς αντιδραστικής φεουδαρχικής τάξης των αριστοκρατών γιούνκερ, στρατηγικός σύμμαχος του κεφαλαίου, προσπάθησε να αποσείσει από πάνω του τις ευθύνες για την ταπεινωτική ήττα, κατασκευάζοντας τον μύθο της «πισώπλατης μαχαιριάς», ένα επιχείρημα, δηλαδή, που έλεγε ότι η Γερμανία δεν έχασε λόγω στρατιωτικής ήττας (εξάλλου ποτέ δεν πάτησαν το πόδι τους εχθρικά στρατεύματα σε αυτοκρατορικό έδαφος), αλλά λόγω της προδοσίας στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας από τους «εβραιομπολσεβίκους», ένα επιχείρημα που αντιστρέφει την ροή της αιτιότητας: ήταν μάλλον η ήττα στο μέτωπο (ως αποτέλεσμα της βαθιάς αποτυχίας της αυτοκρατορικής στρατηγικής σε όλους τους τομείς) που έφερε την εξέγερση και όχι το αντίθετο.

Η ήττα έφερε τη Συνθήκη των Βερσαλλιών το 1919 (που την υπέγραψε και την χρεώθηκε η νέα σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση και όχι οι πραγματικοί υπεύθυνοι της ήττας<sup>4</sup>), μια πραγματικά ληστρική συμφωνία με επαχθέστατους και εκδικητικούς όρους για τις κατώτερες γερμανικές τάξεις, που επιπλέον, λόγω των βαρύτερων εδαφικών παραχωρήσεων που προέβλεπε, εκλήφθηκε από ευρύτατα στρώματα και ως εθνική προδοσία. Μεταξύ άλλων, η Γερμανία έπρεπε να πληρώνει σε χρυσό ένα τεράστιο ετήσιο ποσό ως «πολεμικές αποζημιώσεις», ποσό που ουσιαστικά θα έπεφτε στις πλάτες των λαϊκών τάξεων. Επίσης, η Γερμανία, αφού αναγνώριζε επισήμως την ευθύνη της για την έναρξη του πολέμου, έπρεπε ουσιαστικά να αφοπλιστεί και ο μικρός στρατός που θα είχε δικαίωμα να διατηρεί θα έπρεπε να είναι επαγγελματικός. Θα έπρεπε να παραδώσει ευρύτατες περιοχές στα ανατολικά στην Πολωνία. Σε ορισμένες άλλες περιοχές θα γινόταν δημοσιονόμιση αυτοδιάθεσης, ενώ άλλες έμειναν υπό συμμαχική στρατιωτική κατοχή. Τέλος, θα έπρεπε επισήμως να αναγνωρίσει την ενοχή της και να παραδώσει τους εγκληματίες πολέμου (τον Κάιζερ και τους στρατηγούς), μια ακόμα σπίθα συσπείρωσης της εθνικιστικής Δεξιάς (και όχι μόνο).

<sup>3</sup> Σοσιαλδημοκράτης υπουργός της πρώτης μεταπολεμικής δημοκρατικής κυβέρνησης. Η άθλια, προδοτική, κατασταλτική πολιτική της σοσιαλδημοκρατίας, την περίοδο εγκαθίδρυσης της Δημοκρατίας της Βαϊμάρης, αναμφίβολα συντέλεσε τα μέγιστα στην ανοιχτή εχθρότητα των κομμουνιστών απέναντί τους όλη την περίοδο της δημοκρατίας. Εντούτοις δεν ήταν αυτή η αιτία της γραμμής του σοσιαλφασισμού.

<sup>4</sup> Είναι χαρακτηριστικό εδώ ότι στην κρίσιμη ψηφοφορία στο Ράιχσταγκ, η πλάστιγγα έγειρε υπέρ της υπερψήφισης της ταπεινωτικής συνθήκης ύστερα από τη γνωμοδότηση του αρχηγού του Επιτελείου Στρατού, ενός αντιδραστικού ευγενούς, από αυτούς που έβαλαν την Αυτοκρατορία στον πόλεμο, ο οποίος επιχειρηματολόγησε ότι σε περίπτωση μη υπογραφής η Γερμανία δεν θα μπορούσε να αμυνθεί αν οι σύμμαχοι εισέβαλαν. Αυτός εισηγήθηκε, οι σοσιαλδημοκράτες το «έχασαν», η κυβέρνηση το χρεώθηκε. Είναι, επίσης, ενδεικτικό της στάσης της σοσιαλδημοκρατίας, ότι ενώ είχε πλέον στα χέρια της μέσω του «αποστάτη» (όπως τον αποκάλεσε ο Λένιν) Κάουτσκι τα πλήρη αρχεία του γερμανικού και του αυστρουγγρικού Υπουργείου Εξωτερικών που έδειχναν καθαρά τις ευθύνες των δύο τυχοδιωκτικών αυτοκρατορικών καθεστώτων για την έναρξη του πολέμου, δεν τόλμησε να τα δημοσιοποιήσει και να καταγγείλει έτσι τις αντιδραστικές άρχουσες τάξεις, αλλά τα κράτησε μυστικά, προστατεύοντάς τες. Η δικαιολογία ήταν ότι αν τα δημοσιοποιούσαν, οι σύμμαχοι θα έβαζαν ακόμα βαρύτερους όρους στη συνθήκη. Ο έτερος ρεφορμιστής (που επίσης συγκέντρωσε τα πυρά του Λένιν), ο Μπέρνσταϊν, υπέρμαχος αυτός της δημοσιοποίησης των ντοκουμέντων, κατηγορήθηκε για σύμμαχος των ξένων ιμπεριαλιστών. Στη Δεξιά, εκτός από τον μύθο του πίσωπλατου μαχαιρώματος, είχε έτσι προσφερθεί στο πιάτο και ο μύθος της «αθωότητας», ότι δηλαδή η αντιδραστική αυτοκρατορική Γερμανία δεν είχε ευθύνες για το ξέσπασμα του πολέμου. Η σοσιαλδημοκρατία είχε για μια φορά ακόμα συμπίεσει μεταξύ δύο εχθρών προσπαθώντας να ισορροπήσει ανάμεσά τους...

Είναι ενδιαφέρον, πάντως, ότι στην πραγματικότητα η Συνθήκη των Βερσαλλιών θα μπορούσε να είναι πολύ χειρότερη: η συνθηκολόγηση που είχε επιβάλλει ο τότε νικητής Κάιζερ στη Ρωσία, ένα χρόνο πριν, είχε πολύ πιο βαρείς όρους για τον χαμένο.

Η χώρα βρίσκεται σε συνθήκες λυσσώδους ταξικής πάλης: αλληπάλληλες κομμουνιστικές εξεγέρσεις καταστέλλονται αιματηρά από τον στρατό ή τα Freikorps. Απεργίες σαρώνουν τη χώρα, συχνά πολιτικές (με αιτήματα λ.χ. την εθνικοποίηση των ορυχείων και των παραγωγικών μέσων). Το δεξιό πραξικόπημα του Kapp με τη βοήθεια των πιο λούμπεν από τα Freikorps, τρέπει την κυβέρνηση σε φυγή από την πρωτεύουσα, ύστερα από άρνηση του στρατού να «στρέψει τα όπλα του σε Γερμανούς» - οι χιλιάδες απεργοί εργάτες που είχαν ήδη δει τα όπλα αυτά να εκπυρσοκροτούν επάνω τους φαίνεται θα λογίζονταν ως εβραιομπολσεβίκοι<sup>5</sup>. Το πραξικόπημα το καταστέλλει τελικά η γενική απεργία που προκηρύσσεται αμέσως και νεκρώνει την χώρα, με αποτέλεσμα ο Kapp να διαφύγει στο εξωτερικό. Όμως, η διαδικασία σημαδεύεται από τη μακροπρόθεσμη νίκη των αντιδραστικών: αμνηστία, προαγωγή του αρχηγού του στρατού, καμιά εκκαθάριση.

Το βιομηχανικό κεφάλαιο την ίδια εποχή βρίσκεται σε φάση εξαγωγικής ανάπτυξης. Η εργατική τάξη βλέπει τη διαπραγματευτική της ισχύ να αυξάνεται, λόγω μηδενικής ανεργίας, γεγονός που το δείχνουν τόσο η σταδιακή άνοδος του ΚΚΓ όσο και οι επιτυχίες που κατέγραφαν οι διεκδικητικές απεργίες, όπως επίσης και η επιτυχία της γενικής απεργίας κατά του πραξικοπήματος Kapp. Το Σύνταγμα της Βαϊμάρης, προϊόν συμβιβασμού σοσιαλδημοκρατών, Κέντρου και φιλελευθέρων, είναι εντούτοις το πιο δημοκρατικό σύνταγμα της Ευρώπης, με βαθύτατες, όμως, αντιφάσεις. Η δημοκρατία βασιζόταν σε απλή αναλογική από τη μία, που βραχυκυκλωνόταν, όμως, από τις έκτακτες εξουσίες του προέδρου και τη λειψή εθνική ολοκλήρωση, με το ιδιότυπο βάρος της Πρωσίας και των δικών της, μοναρχικής καταγωγής, θεσμών στο σύνολο της χώρας. Η εργατική νομοθεσία ήταν πραγματικά πρωτοποριακή. Ο νόμος για το οκτάωρο, η κοινωνική ασφάλιση και τα επιδόματα ανεργίας από τη μία, ο νόμος για τη συμμετοχή των εργαζομένων στη διοίκηση των επιχειρήσεων από την άλλη (νόμος που δικαίως απορρίφθηκε από την αριστερή πτέρυγα, απαιτώντας πολύ ριζικότερα μέτρα), είναι η βάση για το βιομηχανικό θαύμα της Γερμανίας τόσο προπολεμικά όσο και μεταπολεμικά και βρήκε μιμητές σε όλες τις ευρωπαϊκές σοσιαλδημοκρατίες. Η κοινωνική ασφάλιση, πάλι στα χέρια της «ικανότατης» πρωσικής γραφειοκρατίας, στάθηκε ένα εκπληκτικό εργαλείο πειθάρχησης και καταστολής της εργατικής τάξης (π.χ. ποιος δικαιούται και ποιος όχι επιδόματα;). Επίσης, υπάρχει μια μοναδική άνθηση των επιστημών και των τεχνών.

Η σταδιακή οικονομική άνοδος και η αποτυχία της εξέγερσης το '19 δεν ήταν αρκετές για να καταστείλουν την επιθετική κίνηση των μαζών. Το 1921 εργατικές μάζες διεκδίκησαν την εξουσία, αν και με πραξικοπηματικού τύπου, από πάνω, ενέργειες εκ μέρους του Κ.Κ., στις ταραχές της Θουριγγίας. Η πολιτική ισχύς του προλεταριάτου αρχίζει να φθίνει: το ΚΚΓ χάνει τα μισά του μέλη. Το εκκρεμές της ιστορίας έχει ήδη αρχίσει να ταλαντώνεται προς την άλλη πλευρά. Το 1923 πέφτει η γραμμή για τις εργατικές κυβερνήσεις (συνεργασία Κ.Κ. και SPD). Η γραμμή, όμως, εξειδικεύεται ως μια από τα πάνω συνεργασία, αδιαφορώντας για το κίνημα. Το κόμμα αρχίζει να αποσυνδέεται από το κίνημα με οικτρά αποτελέσματα: εμφανίζεται για παράδειγμα μια τάση για «σοσιαλσωβινισμό», δηλαδή εκμετάλλευση των αυθόρμητων εθνικιστικών ιδεολογημάτων που προκλήθηκαν από τη ληστρική συνθήκη των Βερσαλλιών, ως απάντηση στην άνοδο των ακροδεξιών κομμάτων. Η εισβολή των Γάλλων στη Ρουρ αυξάνει την αναταραχή.

Αν, όμως, η επανάσταση ήταν μια μεγάλη, κεφαλαιώδης μάχη που χάθηκε το '19, ο πόλεμος χάθηκε το '23. Τότε ήταν η τελευταία χρονιά που η εργατική τάξη διεκδίκησε την εξουσία, όταν ξέσπασε η τρίτη μεγάλη εργατική εξέγερση στο Αμβούργο. Η εξέγερση ήταν στην πραγματικότητα μια απόπειρα πραξικοπηματικού χαρακτήρα, με μια από τα πάνω συνωμοτική προετοιμασία. Η επιχείρηση αυτή απέδειξε την ανεπάρκειά της, όταν η εξέγερση και γενική απεργία καταστέλλεται αιματηρά για μια ακόμα φορά. Ακολούθησε, φυσικά, απαγόρευση του Κ.Κ. και κατάσταση πολιορκίας, που αίρεται το 1924. Αυτή, λοιπόν, ήταν η κρίσιμη καμπή για την ήττα της εργασίας, αφού σε όλη την υπόλοιπη περίοδο, μέχρι το τέλος, ποτέ ξανά δεν τέθηκε το θέμα της εξουσίας. Το Κ.Κ., βέβαια, αργότερα σκλήρυνε τον λόγο του και ανέβασε πάλι τα εκλογικά ποσοστά του. Ήταν, όμως, πλέον πολύ αργά και οι κατακτήσεις του κινήματος, μετά το '23 άρχισαν μία μία να παίρνονται πίσω.

Το 1927, μόλις τέσσερα χρόνια μετά αλλά πολύ πριν την κρίση, το οκτάωρο είχε πρακτικά αντικατασταθεί από 12ωρο, το μεγάλο κεφάλαιο απαιτούσε (και οι δεξιές κυβερνήσεις τού έδιναν) ιδιωτικοποιήσεις, τα λοκάουτ γενικεύτηκαν, οι απεργίες είχαν, πλέον, μόνο μισθολογικά αιτήματα. Παράλληλα, η αίσθηση της κοινωνικής διάλυσης επιτείνεται και η κοινωνική απελπισία δεν βρίσκει υποστήριξη από ταξικά προσανατολισμένη πολιτική. Η εμπέδωση της ιδεολογικής ήττας του κινήματος έκανε, πλέον, τη μορφή κράτους της Βαϊμάρης εμπόδιο για τον ιμπεριαλισμό: καμιά κυβέρνηση εκλεγμένη από απλή αναλογική δεν μπορούσε να περάσει τα μέτρα που απαιτούσε το μεγάλο κεφάλαιο, το κίνημα είχε αρκετές δυνάμεις ακόμα. Ούτε, όμως, μπορούσε να επιβάλλει στο μεγάλο κεφάλαιο φιλολαϊκά μέτρα, το κίνημα δεν ήταν αρκετά δυνατό. Το έκτακτο κράτος θα γινόταν μια αναγκαιότητα: ο φασισμός θα την κάλυπτε.

<sup>5</sup> Τον Μάρτιο του '19, ο Νόσκε είχε εκδώσει μια διαταγή που έλεγε: «οποιοσδήποτε φέρει όπλο και το στρέφει κατά των ενόπλων δυνάμεων θα πυροβολείται επί τόπου». Μόνο στις ταραχές του Μαρτίου του '19 και μόνο στο Βερολίνο, υπήρξαν τουλάχιστον 1.000 νεκροί διαδηλωτές.

Και όχι χωρίς λόγο: παρά τον ηρωισμό του, τα λάθη και οι αριστερισμοί του κινήματος ήταν μέχρι και καταστροφικά. Η βραχύβια και σχεδόν οπερετική «σοβιετική εργατική δημοκρατία της Βαυαρίας» τον Απρίλιο του 1919 είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα. Μια «σοβιετική εργατική δημοκρατία» σε μια αγροτική και βαθιά καθολική περιοχή, δημοκρατία κηρυγμένη από διανοούμενους της Αριστεράς, δασκάλους και εμικρέδες και σχεδόν χωρίς καθόλου εργάτες. Χαρακτηριστικό είναι ότι ο υπουργός Εξωτερικών της κατέργησε δια νόμου το χρήμα, τηλεγραφώντας την απόφασή του στον Λένιν. Όταν ο τελευταίος απαντά, ρωτώντας αν τα «σοβιέτ» έχουν ασφαλίσει τις τράπεζες και αν έχουν κρατήσει ομήρους από την αστική τάξη, ο υπουργός απαντά ότι αυτό είναι αδύνατο, αφού η προηγούμενη κυβέρνηση έφυγε, παίρνοντας μαζί της μάλιστα και το κλειδί της τουαλέτας. Δεν είναι να απορεί κανείς που λίγο αργότερα η σοβιετική δημοκρατία συντρίφτηκε τόσο ριζικά, με τέτοιο μίσος από τα Freikorps, που η Βαυαρία όχι μόνο δεν είδε ποτέ ξανά αριστερές πολιτικές, όχι μόνο έγινε η γενέτειρα των ναζί, το κόμμα των οποίων ιδρύθηκε λίγους μήνες μετά στο Μόναχο, αλλά ακόμα και σήμερα είναι η πιο ριζικά συντηρητική από όλες τις ομόσπονδες γερμανικές δημοκρατίες.

Το γενικό πολιτικό αποτέλεσμα φαίνεται από μια λεπτομέρεια. Μέχρι το '21, η ως τότε «επανάσταση» (γιατί έτσι αναφέρονταν σε αυτή και οι δεξιοί και οι αριστεροί) έγινε «λεγόμενη επανάσταση»<sup>6</sup>. Οι λόγοι πίσω από την αλλαγή ορολογίας ήταν προφανώς διαφορετικοί για σοσιαλδημοκράτες και μοναρχικούς: το πολιτικό αποτέλεσμα που υποκρύπτει όμως, η ιδεολογική ήττα της αριστεράς, ήταν καταστροφικό.

Και τα λάθη συνεχίστηκαν και στην αμέσως επόμενη περίοδο. Το κίνημα απέτυχε όχι μόνο στον στόχο της επανάστασης, αλλά και στους εφικτούς πολιτικούς στόχους που τέθηκαν (ή θα έπρεπε να τεθούν). Προς το τέλος της περιόδου είχαμε το παράδοξο ότι ενώ η εκλογική επιρροή του ΚΚΓ μεγάλωνε (όχι, βέβαια, τόσο γρήγορα όσο των ναζί) με τη συσπείρωση των εργατών σε συνδικάτα (και του Κ.Κ. και του SPD) να παραμένει υψηλή, το κίνημα να μην ακολουθεί το κόμμα. Ο αγώνας είχε χάσει τα πολιτικά του χαρακτηριστικά, μένοντας στις (οξύτατες βέβαια) οικονομικές διεκδικήσεις. Ταυτόχρονα, το Κ.Κ. σταδιακά μετατρέποταν σε κόμμα ανέργων, χωρίς πραγματική παρέμβαση στους εργασιακούς χώρους και η πολιτική του άρχισε να μετατρέπεται σε πολιτική καμπάνια με υπερεπαναστατικό λόγο, αλλά μηδαμινές πραγματικές πολιτικές επιτυχίες. Η πρόταση που έγινε για αντιφασιστικό μέτωπο το '33 μένει στα χαρτιά. Μεταξύ '29 και '32 το Κ.Κ. ρίχνει 6 φορές το σύνθημα της γενικής απεργίας, αντιμετωπίζοντας, όμως, γενική αδιαφορία και απαξίωση. Παρά την εκλογική του άνοδο, ο αριθμός μελών μειωνόταν σταθερά. Η ιδεολογική κρίση του (που δεν είχε γίνει αντιληπτή ως τέτοια, το αντίθετο!), σε συνδυασμό με την κρίση της αστικής ιδεολογίας, επέτρεψε τη σταδιακή διείσδυση μικροαστικών, «υπερεπαναστατικών» ιδεολογημάτων στην εργατική τάξη. Η προσχώρηση πολλών αναρχοσυνδικαλιστικών και «αυθορμητιστικών» συλλογικοτήτων κυρίως στους φασίστες, αλλά και στους ναζί, όπου αποτέλεσαν την αριστερή πτέρυγα (και που σφάχτηκαν το '34), είναι μόνο ένα δείγμα αυτής της μικροαστικής ιδεολογικής ηγεμονίας. Τέτοιες «υπεραριστερές» φασιστικές οργανώσεις εξακολουθούν να υπάρχουν και στην Ευρώπη και εδώ σήμερα και, ενδεχομένως, οι μειοψηφικές οργανώσεις του είδους να παίξουν και αυτές τον ρόλο τους ως το «συνεπές» αντισυστημικό τμήμα του ενδεχόμενου φασιστικού κινήματος στο μέλλον.

Αλλά η κυριότερη ανεπάρκεια του Κ.Κ. στον δρόμο για τον ναζισμό ήταν η γραμμή του σοσιαλφασισμού, της προτεραιότητας της πάλης με τη σοσιαλδημοκρατία, γραμμή που συνοψίζεται ως «μετά την πτώση της σοσιαλδημοκρατίας, θα μείνουν μόνο οι φασίστες κι εμείς: άρα, μόνον εμείς». Η γραμμή αυτή ήταν καταστροφική, δεδομένου ότι το Κ.Κ. δεν αδιαφόρησε μόνο για από τα πάνω συνεργασίες με το SPD, αλλά κυρίως για τις εργατικές μάζες που ήταν παγιδευμένες σε αυτό, θεωρώντας τις οριστικά χαμένες και επομένως αδιαφορώντας για την πολιτική και συνδικαλιστική δράση του μεγαλύτερου μέρους της εργατικής τάξης. Φαίνεται ότι η ηγεσία πίστευε ότι τα μέλη του κόμματος φυτρώνουν στα δέντρα. Και όχι μόνο αυτό: διακηρύσσοντας την επικείμενη δικτατορία του προλεταριάτου, αδιαφόρησε για γραμμή μαζών, αφού η επανάσταση όπου να 'ναι θα ερχόταν από μόνη της, λόγω της επικείμενης κρίσης. Η έλλειψη πολιτικών συμμαχιών με τα πληττόμενα μικροαστικά στρώματα (την κινηματική βάση του φασισμού) στοίχισε πολύ. Και επιπλέον, το κόμμα αδιαφόρησε παγερά και για την κατάσταση της αγροτιάς, που το «εκδικήθηκε», αποτελώντας τη μεγάλη εκλογική δεξαμενή του Χίτλερ.

Οι με σοσιαλδημοκρατική ηγεμονία κυβερνήσεις της πρώτης περιόδου της δημοκρατίας βρίσκονταν διαρκώς μεταξύ σφύρας και άκμονος, συντρεμιμένες διαρκώς από τις αντιφάσεις τους. Το SPD (η σοσιαλδημοκρατία) ήταν το μεγαλύτερο κόμμα της εργατικής τάξης, με μαρξιστική αναφορά και με βάση οργανωμένη στο συνδικαλιστικό κίνημα, ενίοτε ιδιαίτερα μαχητική, με την ειδική λειτουργία του συμβιβασμού των αστικών συμφερόντων με τα εργατικά. Η λειτουργία αυτή δεν επιτυγχάνεται εργαλειακά (η σοσιαλδημοκρατία ως ένα εργαλείο στα χέρια της αστικής τάξης που κάνει ό,τι συμφέρει την τελευταία), γιατί έτσι κινδυνεύει να αυτοακυρωθεί (όπως συμβαίνει τελευταία με τις ευρωπαϊκές σοσιαλδημοκρατίες), χάνοντας την υποστήριξη της εργατικής της βάσης. Η λειτουργία της, επομένως, βασιζόταν σε μια σειρά από πραγματικούς, αν και ακροβατικούς, συμβιβασμούς. Από τη μια υπερασπιζόταν τη συνταγματική τάξη και την αστική δημοκρατία (που εν πολλοίς ήταν δικό της έργο, πληρωμένο, μάλιστα, με το αίμα κομμουνιστών), μια δημοκρατία που σχεδόν κανένας άλλος δεν θα υπερασπιζόταν, αλλά από την άλλη μεριά την κρίσιμη στιγμή δεν είχε τρόπο να καταφύγει στην εργατική τάξη και το κίνημα, του οποίου ήταν

<sup>6</sup> Το ότι μια τέτοια μετατόπιση υποκρύπτει κάτι σημαντικό, μπορεί να φωτιστεί από αντίστοιχα δικά μας παραδείγματα. Η Δεξιά σταμάτησε να αποκαλεί την χούντα «επανάσταση». Η ΝΔ έχει υποθετήσει την ορολογία «λαθρομετανάστες» της Χ.Α.



διαρκώς σε όλη αυτήν την περίοδο ο κυριότερος πολιτικός εκπρόσωπος, λόγω του προφανούς κινδύνου ανατροπής της αστικής δημοκρατίας προς όφελος του σοσιαλισμού, ενδεχόμενου που οι σοσιαλδημοκράτες ηγέτες φοβόντουσαν διαρκώς. Επιπλέον, σε αυτούς έπεφτε ο κλήρος να σεβαστούν τις «διεθνείς υποχρεώσεις» της Γερμανίας από τη μία, αλλά από την άλλη δεν μπορούσαν βέβαια να ρίξουν τα βάρη για τη συμφωνία των Βερσαλλιών στην πολύ ωφελιμένη από την συγκυρία της ήττας αστική τάξη και τη φεουδαρχική της σύμμαχο. Τέλος, η ισχυρή εργατική τους υποστήριξη είχε να κάνει με τη σύνδεσή τους με πολιτικές που ευνόησαν την ανάπτυξη μερικών από τα πιο δυναμικά τμήματα του εξαγωγικού βιομηχανικού κεφαλαίου (στο οποίο «ανήκε» και το αντίστοιχο προλεταριάτο): σε όλη την περίοδο της Βαϊμάρης, ακόμα και όταν η ομοσπονδιακή κυβέρνηση δεν περιελάμβανε σοσιαλδημοκράτες, η Πρωσία, η πιο βιομηχανική ομόσπονδη δημοκρατία με το «κόκκινο Βερολίνο» και το βιομηχανικό Ρουρ, έμεινε σταθερά σοσιαλδημοκρατική, μέχρι έξι μήνες από το τέλος.

Η αφασία της σοσιαλδημοκρατίας απέναντι στην άνοδο του φασισμού και οι σοβαρότατες ευθύνες της (αφού εξακολουθούσε να είναι η μαζικότερη εργατικής βάσης πολιτική οργάνωση) απορρέουν από τη διαρκή συμπόρευση της με το μεσαίο κεφάλαιο, τη στιγμή που το μεγάλο κεφάλαιο δεν την ήθελε πλέον, ούτε αυτήν ούτε κανενός είδους συνεργασία με την εργασία. Το μεγάλο κεφάλαιο ουδέποτε έγινε σοσιαλδημοκρατικό, γεγονός που εξηγεί και την αμοιβαία αλληλοαποκλειόμενη κοινωνική λειτουργία φασισμού και σοσιαλδημοκρατίας. Δεν είναι τυχαίο ότι ο Κάουτσκι, ηγετικό στέλεχος όλη αυτή την περίοδο της αριστερής πτέρυγας του SPD, είχε προτείνει τη συμμαχία προλεταριάτου και βιομηχανικού κεφαλαίου (ειδικότερα του μεσαίου κεφαλαίου) ενάντια στο μεγάλο χρηματιστικό κεφάλαιο. Η θέση αυτή του Κάουτσκι στην πραγματικότητα διαμόρφωσε σε βάθος χρόνου τις σοσιαλδημοκρατικές-κεινσιανές πολιτικές του 20ού αιώνα. Ακόμα και σήμερα, οι θέσεις που ακούγονται συχνά περί «καπιταλισμού καζίνο», σύμφωνα με τις οποίες η κρίση οφείλεται στο «κακό» τραπεζικό κεφάλαιο που με τα τεράστια χρέη του «πνίγει» το βιομηχανικό, «παραγωγικό» κεφάλαιο, έλκουν την μακρινή τους καταγωγή από τη σοσιαλδημοκρατία της Βαϊμάρης.

Διχασμένη και αντιφατική, η σοσιαλδημοκρατία δεν έκανε ούτε καν αυτά που θα μπορούσε να είχε κάνει για την αντιμετώπιση του φαινομένου. Ακολούθησε μια διαρκή πολιτική κατευνασμού (Tolerierungspolitik), χωρίς ποτέ να θίξει τους κρατικούς μηχανισμούς, ακόμα και όταν αυτοί πυροβολούσαν τις απεργίες. Δεν αποφάσιζε διαδηλώσεις για να μην προκαλέσει. Δεν χρησιμοποίησε ποτέ τη λαϊκή πολιτοφυλακή που είχε συγκροτήσει. Δεν συναίνεσε στην καθυστερημένη πρόταση (1933!) για συγκρότηση αντιφασιστικού μετώπου (αν και ομολογουμένως θα ήταν δύσκολο να το κάνει με αυτούς που την αποκαλούσαν σοσιαλφασιστική). Και στο τέλος, ψήφισε για πρόεδρο τον αντιδραστικό Χίντεμπουργκ για να μην γίνει πρόεδρος ο Χίτλερ και, σεβόμενη τους θεσμούς, δεν αντέδρασε ποτέ στα αλλεπάλληλα «θεσμικά» πραξικοπήματα που έγιναν με τη συναίνεση του ψηφισμένου προέδρου. Οι ευθύνες της είναι σαφώς μεγαλύτερες από τις ευθύνες του Κ.Κ.

Η περίοδος της Βαϊμάρης χαρακτηρίζεται επομένως από διαρκή ασταθή ισορροπία στο πολιτικό επίπεδο. Οι ανταγωνισμοί μεταξύ των αστικών κομμάτων έφτασαν σε ένα πολύ οξύ επίπεδο, ενίοτε στα όρια του καταστροφικού. Προς το τέλος της περιόδου είναι πλέον σαφής η κρίση ηγεμονίας του άρχοντος συγκροτήματος, του ταξικού συνασπισμού που κυβερνούσε: οι εσωτερικές αντιφάσεις μεταξύ των μερίδων της αστικής τάξης εκδηλώνονταν με την κρίση εκπροσώπησης. Η κατάσταση επέτρεψε τη δημιουργία και επέκταση ημιαυτόνομων δικτύων και ομάδων πίεσης που διάβρωσαν τη λειτουργία του κράτους και τον ρόλο των κομμάτων σε αυτό: οι παραστρατιωτικές ομάδες που φτιάχτηκαν για την άμεση καταπολέμηση της επανάστασης είχαν αποκτήσει μια σχεδόν ανεξάρτητη δυναμική στην άσκηση της εξουσίας, ειδικά στις πόλεις (γειτονιά, συνοικία). Μερικές από αυτές (όχι τα ναζιστικά παραστρατιωτικά) ήταν στην πραγματικότητα ιδιωτικοί στρατοί συγκεκριμένων μονοπωλίων, με άμεση οικονομική υπαγωγή σε αυτά και μηχανισμός άσκησης πολιτικής από αυτά. Επίσης, υπήρξε μια ισχυρή αύξηση του ρόλου του ίδιου του κρατικού μηχανισμού που, τρόπον τινά, σταμάτησε να υπακούει στην κυβέρνηση ή υπάκουε μόνο εν μέρει, μεταφέροντας απευθείας την εξουσία στον κρατικό μηχανισμό. Παρατηρήθηκε, δηλαδή, μια ιδιότυπη κατάσταση σχεδόν «δουαδικής» ή παράλληλης εξουσίας.

Ένα τελευταίο σημείο για τις πολιτικές διεργασίες της δημοκρατίας είναι το ζήτημα του κρατικού μηχανισμού. Οι δημοκρατικές κυβερνήσεις, μπλεγμένες με τις αντιφάσεις τους, ουδέποτε κατάφεραν να επιβάλλουν τις απαραίτητες, από τη σκοπιά των εργατικών συμφερόντων, μεταρρυθμίσεις στον «αποτελεσματικό» (όπως ήταν η κοινή πεποίθηση των αρχουσών τάξεων) στρατιωτικοποιημένο και ακραία αυταρχικό κρατικό μηχανισμό. Η αριστερή πτέρυγα, αναμένοντας τον μαρasmus του μετά την επανάσταση, ουδέποτε πίεσε για δημοκρατικού τύπου αλλαγές που θα βοηθούσαν τον αγώνα της. Η κρατική ιεραρχία, που στα ανώτερα κλιμάκια ήταν επανδρωμένη από γιούνκερ φεουδάρχες, ειδικά στον στρατό και τη δικαιοσύνη, ποτέ δεν ξέχασε την ταξική της θέση. Σαμποτάρισε συστηματικά τις όποιες μεταρρυθμιστικές αλλαγές, εκτέλεσε όσους κατηγορήθηκαν ως κομμουνιστές που συμμετείχαν σε εξεγέρσεις και απελευθέρωσε όσους σκότωναν κομμουνιστές (ενίοτε, μάλιστα, επιτρέποντάς τους να μετατρέψουν τη δίκη τους σε βήμα προπαγάνδας, όπως στον ίδιο τον Χίτλερ). Το αντιδραστικό κράτος δέχτηκε μια χαρά τη συμπόρευση με τα Freikorps και έγινε η βάση για τη σύμπληξη συμμαχιών με τους ναζί. Η σκληρά ιεραρχική και αντιδημοκρατική του δομή δέχτηκε με φυσικό τρόπο τη μετάβαση στο ιεραρχικό μοντέλο της Führerprinzip, του φυτέματος δηλαδή στην κορυφή ενός ναζιστή γκαουλάιτερ που αποφάσιζε για τα πάντα και έλεγχε τα πάντα. Τέλος, χρησιμοποιήθηκε συστηματικά ως μηχανισμός καταστολής της εργατικής τάξης, διανέμοντας κατά το δοκούν και εκβιαστικά τα επιδόματα ανεργίας και διάφορα άλλα κοινωνικά επιδόματα, τα οποία είχαν πρωτοποριακά θεσπίσει οι σοσιαλδημοκράτες.

## Σύντομη ιστορική αναδρομή στη Βαϊμάρη: Η οικονομία.

Η πρώτη περίοδος της δημοκρατίας, κατά τη διάρκεια και αμέσως μετά την επαναστατική αναταραχή, ολοκληρώνεται με την περίοδο του υπερπληθωρισμού. Η αδυναμία πληρωμής των πολεμικών αποζημιώσεων είναι μια καλή αφορμή για τους Γάλλους να εισβάλλουν, όπως ήταν το συμβατικό δικαίωμά τους, στην βιομηχανική καρδιά της Γερμανίας, το Ρουρ. Η κυβέρνηση αποφασίζει να τηρήσει τη στάση της παθητικής αντίστασης: οι εργάτες στα εργοστάσια έκαναν λευκή απεργία, ώστε να μην υπάρχει προϊόν για κατάσχεση από τους κατακτητές, αλλά οι μισθοί τους συνέχιζαν να πληρώνονται από το κράτος. Με το μεγαλύτερο μέρος της βιομηχανικής παραγωγικής υποδομής της χώρας ανενεργό, αλλά τους μισθούς να πληρώνονται κανονικά, ενώ την ίδια στιγμή η κυβέρνηση έπρεπε να αγοράζει χρυσό στη διεθνή αγορά για να αποπληρώνει τις αποζημιώσεις, ήταν φυσικό να προκύψει ανεξέλεγκτος πληθωρισμός: η κυβέρνηση «τύπωνε» χρήμα διαρκώς, χρήμα, όμως, που δεν είχε κανένα πραγματικό αντίκρισμα σε όρους παραγόμενου προϊόντος.

Μια σημείωση είναι εδώ απαραίτητη. Η Γερμανία είχε έναν σχετικά υψηλό, αλλά ελεγχόμενο πληθωρισμό όλη την πρώτη περίοδο της Βαϊμάρης, από την ίδρυση μέχρι το 1921. Ο πληθωρισμός εξηγείται από τις πολεμικές αποζημιώσεις και τη μετατροπή σε αυτή τη φάση της Γερμανίας από χώρα χρεώστη (προπολεμικά ήταν η δεύτερη χώρα εξαγωγός κεφαλαίου στον κόσμο) σε χώρα οφειλέτη. Η φάση ανεξέλεγκτου πληθωρισμού, όπου για παράδειγμα οι τιμές διπλασιάζονται κάθε μέρα, ξεκίνησε μετά την κατοχή του Ρουρ και κορυφώθηκε, με καταστροφικές συνέπειες, από τον Οκτώβριο μέχρι τον Νοέμβριο του '23. Η κατάσταση ήταν δύσκολη, σχεδόν πολεμική, αφού χρειάζονταν μερικά δισεκατομμύρια για την αγορά μιας φραντζόλας ψωμιού. Αιτία ήταν, βέβαια, η κατοχή του Ρουρ και η παθητική αντίσταση, αλλά η κατάσταση δυσκολεύτηκε επιπλέον από την κομμουνιστική εξέγερση στο Αμβούργο το '21, την επέμβαση του στρατού στη Θουριγγία, την κατάσταση πολιορκίας στη Βαυαρία (όπου το κράτος συγκρούστηκε με τις ακροδεξιές ομάδες του Μονάχου και που ακολουθήθηκε τον Νοέμβριο από το «πραξικόπημα της μπουραρίας» του Χίτλερ, για το οποίο μπήκε για λίγο στη φυλακή), μια κατάσταση, δηλαδή, όπου οι παραγωγικές δυνάμεις της χώρας μένουν αργές, αλλά το χρήμα εξακολουθεί να κυκλοφορεί. Η επαναφορά σε λειτουργία ενός έστω τμήματος του παραγωγικού δυναμικού σε καπιταλιστική λειτουργία μαζί με μια νομισματική μεταρρύθμιση, ακόμα και αν οι συγκρούσεις συνεχίζονταν, έφτασε για να σταματήσει ο υπερπληθωρισμός, ουσιαστικά σε μια νύχτα. Οι Γερμανοί τραπεζίτες σήμερα όταν αναφέρουν την λέξη «Βαϊμάρη» εννοούν υπερπληθωρισμό, κάτι, υπονοείται, το ιδιαιτέρως φρικιαστικό. Πράγματι: ο πληθωρισμός είναι ιδιαίτερα προβληματικός για το τραπεζικό κεφάλαιο, πολύ περισσότερο για αυτό παρά για την εργασία, αφού εξανεμίζει τη βάση ρευστών των τραπεζών. Ακόμα πιο καταστροφικός είναι, όμως, για τα μικρότερα κεφάλαια και τους μικροαστούς που είχαν καταθέσει τις οικονομίες μιας ζωής στις τράπεζες, για να τις δουν να εξανεμίζονται συνολικά. Οι τραπεζίτες μπορεί να επλήγησαν από τον υπερπληθωρισμό, αλλά δεν έχασαν δα και τα πάντα, αφού κέρδισαν από την κερδοσκοπία στις συναλλαγματικές κινήσεις (ενώ, βέβαια, είχαν πάντα μια «καβάτζα» σε χρυσό ή συνάλλαγμα). Οι βιομήχανοι, πάλι, όχι μόνο δεν έχασαν, αλλά βρήκαν μια πολύ καλή ευκαιρία να επεκταθούν σε ξένες αγορές (αφού η ισοτιμία καταρρακώθηκε και οι μισθοί δεν μπορούσαν να ακολουθήσουν το κόστος ζωής). Παρόλ' αυτά, η ανακοπή της συγκέντρωσης κεφαλαίου κατά τη διάρκεια του υπερπληθωρισμού, λόγω της αδυναμίας των τραπεζών, ήταν οπωσδήποτε ένα σοβαρό χτύπημα. Εντούτοις, το σοκ που υπέστησαν τα πιο αδύναμα κεφάλαια σήμανε την εκρηκτική επανέναρξη της συγκεντροποίησης και καρτελοποίησης στην αμέσως επόμενη περίοδο.

Οι μήνες του υπερπληθωρισμού σήμαναν την οριστική μετάβαση ευρύτατων μικροαστικών στρωμάτων προς εθνικιστικές, μοναρχικές και ακροδεξιές ιδεολογικές τοποθετήσεις, αφού τον υπερπληθωρισμό τον χρεώθηκε το μπλοκ της Βαϊμάρης<sup>7</sup>. Και όχι μόνο: ο «τεχνοκράτης» (ήταν εξωκοινοβουλευτικός τραπεζίτης) υπουργός που τιθάσσευσε τον υπερπληθωρισμό, αργότερα έγινε ο μακρόβιος (και ιδιαίτερα «επιτυχημένος») υπουργός οικονομικών του Χίτλερ. Και δεν καταδικάστηκε και στις δίκες της Νυρεμβέργης...

Μετά την τιθάσευση του πληθωρισμού, ακολούθησε μια περίοδος ταχύτατης ανάπτυξης και αύξησης της οργανικής σύνθεσης του κεφαλαίου: οι επόμενες κυβερνήσεις εφάρμοσαν ένα «σταθεροποιητικό» πρόγραμμα που απαγόρευσε στην κεντρική τράπεζα να χρηματοδοτεί τα κρατικά ελλείμματα. Αντίθετα, η κυβέρνηση άρχισε να δανείζεται τεράστιες ποσότητες ξένου νομίσματος (δολαρίου) από τις ανερχόμενες και πλεονασματικές αμερικανικές τράπεζες, ένα μοιραίο λάθος, όπως αποδείχτηκε λίγα χρόνια μετά. Ο φθηνός δανεισμός και η ευνοϊκές ισοτιμίες που

<sup>7</sup> Και στην Ελλάδα είχαμε υπερπληθωρισμό – ο οποίος μάλιστα ήταν και χειρότερος και συνεχίστηκε για πολύ μεγαλύτερο διάστημα: για εκείνα τα χρόνια της Κατοχής που η παραγωγική διαδικασία είχε ουσιαστικά σταματήσει, ή την άρπαζαν χωρίς πληρωμή οι κατακτητές, αλλά οι μισθοί συνέχιζαν να πληρώνονται. Τα αίτια του υπερπληθωρισμού, του ανεξέλεγκτου δηλαδή πληθωρισμού (ο οποίος, μας λένε, είναι ένας από τους κινδύνους επιστροφής στη δραχμή) έχουν πάντα να κάνουν με σοβαρή αποδιάρθρωση ή σταμάτημα της παραγωγικής διαδικασίας στο πλαίσιο ενός κοινωνικού σχηματισμού και σταματά όταν η παραγωγική διαδικασία επανέλθει. Ο πληθωρισμός είναι χειρότερος για το τραπεζικό κεφάλαιο παρά για την εργασία, επειδή τα δάνεια, όταν υπάρχει πληθωρισμός, όταν επιστρέφονται είναι χαμηλότερης αξίας από το δανεισθέν ποσό. Η εργασία, πάλι, μπορεί να προστατευθεί από τα αποτελέσματα του πληθωρισμού, για παράδειγμα με αυτόματη τιμαριθμική προστασία.

σχηματίστηκαν επέτρεψαν στο κεφάλαιο να αναδιαρθρωθεί ταχύτατα. Η κίνηση του γερμανικού κεφαλαίου την εποχή αυτή είναι η αντίθετη από αυτήν που ακολουθήθηκε από το ελληνικό κεφάλαιο στην παρόμοια (από νομισματική άποψη) περίοδο μετά την εισαγωγή του ευρώ: αντί για απεργία επενδύσεων και εξαγωγή κεφαλαίων στο κέντρο και σε χώρες φθηνής εργασίας, αυτοί έκαναν επενδύσεις σε γερμανικό έδαφος, παρά τη σχετικά αυξημένη διαπραγματευτική ισχύ που είχε τότε η εργατική τους τάξη. Εκσυγχρονίζοντας την παραγωγική τους βάση είδαν τις εξαγωγές τους, για μια ακόμα φορά, να εκτοξεύονται. Ταυτόχρονα, η Γερμανία ήταν η ιμπεριαλιστική δύναμη της ανεξέλεγκτης δύναμης των μονοπωλίων, αφού αφέθηκε πολιτικός και οικονομικός χώρος για τη σύμπληξη τεράστιων καρτέλ. Μερικά από αυτά, όπως η IG Farben, το μεγαλύτερο καρτέλ χημικών του κόσμου, αποδείχτηκαν αργότερα και οι κυριότεροι χρηματοδότες του Χίτλερ, τα τελευταία χρόνια πριν την άνοδό του στην εξουσία.

Η οικονομική άνθηση (που βέβαια δεν τη μοιράστηκε το κεφάλαιο με την εργασία) ήταν μεγάλη, αλλά δεν κράτησε πολύ. Λιγότερο από έξι χρόνια. Το 1929 ξέσπασε η κρίση στην Αμερική και γρήγορα έπεσε στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Η Γερμανία τότε δεν είχε το νομισματικό στρατηγικό βάθος του ευρώ που έχει σήμερα, σε μια πολύ παρόμοια συγκυρία. Το ευρώ σήμερα της επιτρέπει να εξάγει τις αντιφάσεις της στους υπόλοιπους εταίρους και, τουλάχιστον πρόσκαιρα, να έχει προστατευτεί από την κρίση (όχι για πολύ ακόμα, όμως).

Η απάντηση για την τεράστια κρίση, σε όλον τον κόσμο, ήταν η ίδια με σήμερα: λιτότητα, συνοδευόμενη από οικονομικό πόλεμο. Ειδικά για την Γερμανία, ο κίνδυνος κατάρρευσης των αμερικάνικων τραπεζών που είχαν χρηματοδοτήσει το χρέος της σε συνδυασμό με τη συνέχιση των πολεμικών αποζημιώσεων, σήμαναν την αδυναμία του γερμανικού κεφαλαίου να αποπληρώσει τα χρέη του, δεδομένου ότι και οι εξαγωγές και η εσωτερική ζήτηση είχαν καταρρεύσει. Το αποτέλεσμα ήταν η τεράστια αύξηση της ανεργίας (έφτασε το 30%), ο αποπληθωρισμός, η αποσταθεροποίηση του (εκ γενετής υπονομευμένου) πολιτικού σκηνικού.

Το τελευταίο εν μέρει οφείλεται στην ισχυρή όξυνση των αντιθέσεων μεταξύ των κεφαλαιακών μερίδων. Το μικρό και μεσαίο βιομηχανικό κεφάλαιο, χτυπημένο από την κρίση, ζητούσε την αρωγή του κρατικού μηχανισμού, αρωγή σε κατεύθυνση που σαφώς δεν συνέφερε τους γιούνκερ, ως εκπρόσωπων, πλέον, του μεγάλου αγροτικού κεφαλαίου και τους μονοπωλιακούς ομίλους και τα καρτέλ τους που υπάγονταν στο τραπεζικό κεφάλαιο (που επωφελείτο από τη λιτότητα και την κοινωνικοποίηση των απωλειών του). Η κατάσταση στο άρχον συγκρότημα έτεινε να εκφυλιστεί σε έναν πόλεμο όλων εναντίον όλων. Η λύση δόθηκε σύντομα: οι νόμοι κατά των τραπεζ που έφερε η τελευταία κυβέρνηση της δημοκρατίας θα καταργούνταν πολύ γρήγορα (προς όφελος και οριστική ηγεμονία των μονοπωλίων) από τη ναζιστική κυβέρνηση.

Σε αυτά τα τέσσερα τελευταία χρόνια πριν την κατάληψη της εξουσίας από τους ναζί, η κατάρρευση της στρατηγικής συσσώρευσης του κεφαλαίου στην Γερμανία, έφτασε σε ένα πραγματικό, αν και παροδικό, αδιέξοδο, που εκφράζεται και από την πολιτική αστάθεια: οκτώ κυβερνήσεις, όλες δεξιές. Φυσικά, η κρίση για το μεγάλο κεφάλαιο ήταν πρώτα από όλα μια ακόμα ευκαιρία για αυτό να ανασυνταχθεί και να ξεκαθαρίσει τις γραμμές του, ξεπερνώντας και τα εμπόδια του μικρότερου κεφαλαίου. Οι σημαντικότερες κινήσεις έγιναν στο παρασκήνιο. Η «δημόσια» περίπτωση του Χούγκενμπεργκ είναι, όμως, ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Ο Χούγκενμπεργκ έγινε ο μονοκράτορας των μέσων ενημέρωσης της Γερμανίας ακριβώς την τριετία της μεγάλης κρίσης, εξαγοράζοντας σε χαμηλότατες τιμές περίπου όλα τα μέσα ενημέρωσης της χώρας. Ο Χούγκενμπεργκ δεν ήταν ένας τυχαίος καπιταλιστής. Αρχηγός του ακροδεξιού Εθνικού Λαϊκού Κόμματος, χρησιμοποίησε την επιρροή του από τις εφημερίδες του με σκοπό να καταλάβει την εξουσία μέσω της συμμαχίας του με τους ναζί, με σκοπό να τους πετάξει στην άκρη όταν δεν θα τους χρειαζόταν άλλο. Έτσι κι έγινε, με τη μικρή διαφορά ότι, τελικά, ήταν οι ναζί που τον πέταξαν στην άκρη.

Οι οικονομικές πολιτικές της κρίσης υπερσυσσώρευσης, πάντα, πάντα και πάντα, περιλαμβάνουν ένα αρχικό στάδιο λιτότητας. Το υπερσυσσωρευμένο κεφάλαιο είναι κεφάλαιο που δεν θα πραγματοποιηθεί. Ή, ειπωμένο αλλιώς, τα χρέη που δεν μπορούν να πληρωθούν δεν θα πληρωθούν. Το πρώτο στάδιο για την εκκαθάριση του λιμνάζοντος κεφαλαίου είναι η καταστροφή του, η απαξίωσή του. Και όχι μόνο των χρεών, αλλά όλων των κεφαλαίων που δεν είναι, πλέον, κερδοφόρα. Η εργασία, όμως, είναι και αυτή κεφάλαιο. Η έναρξη, επομένως, ενός νέου «ενάρετου κύκλου» περιλαμβάνει τη μεταβίβαση ενός μεγάλου μέρους του χρέους στις κατώτερες τάξεις και την απαξίωσή τους μέσω της ανεργίας. Σε κάποιο σημείο έχουν, πλέον, σωρευθεί οι αντικειμενικές συνθήκες για την έξοδο από την κρίση. Ο καθορισμός του σημείου αυτού δεν είναι, όμως, μια αντικειμενική, «επιστημονική» απόφαση. Αντίθετα, αποφασίζεται πολιτικά (ενδεχομένως, μάλιστα, η κίνηση να είναι πρόωγη και λάθος υπολογισμός). Εξαρτάται άμεσα, επομένως, από την ταξική πάλη. Στην Γερμανία, το σημείο αυτό καθορίστηκε από τις αναπτυξιακές πολιτικές της κυβέρνησης Μπρουννινγκ, της τελευταίας δημοκρατικής κυβέρνησης πριν τους ναζί. Το πρόγραμμα που ξεκίνησε αυτή να εφαρμόζει, ένα είδος new deal ιδιαίτερα επιθετικού με σημείο έμφασης ένα φιλόδοξο σχέδιο κατασκευής αυτοκινητοδρόμων, το ολοκλήρωσαν, όσο κι αν ακούγεται παράδοξο, αυτούσιοι οι ναζί. Ο φασισμός, από οικονομική άποψη, χτυπάει όταν είναι σαφές, πλέον, ότι υπάρχουν οι συνθήκες για οικονομική ανάκαμψη.

Δεν θα είχε χτυπήσει, όμως, αν σε όλο το προηγούμενο διάστημα δεν είχαν υπάρξει οι πολιτικές συνθήκες: η ήττα της επανάστασης, η επώαση των ιδεολογημάτων του σε ευρύτερα μικροαστικά στρώματα, η απειλή του κομμουνισμού που έμενε δυνατή και που απειλούσε μια «σοσιαλίζουσα» οικονομική πολιτική παρεμβατικού κράτους να ακυρωθεί από ένα εργατικό κίνημα που θα την έστρεφε κατά του κεφαλαίου, η βαθιά πολιτική κρίση (η όξυνση των αντιφάσεων μεταξύ μερίδων της αστικής τάξης), η ιδεολογική κρίση (τόσο της κυρίαρχης ιδεολογίας όσο όμως και του μαρξισμού). Στις ΗΠΑ, που δεν υπήρξαν ανάλογες πολιτικές προϋποθέσεις (το αμερικανικό εργατικό κίνημα, με πολύ μικρότερους στόχους από το γερμανικό, είχε συντριβεί πολύ πιο ριζικά πολύ νωρίτερα), παρόμοιες πολιτικές

ανάκαμψης εφαρμόστηκαν από τον Ρούζβελτ, στο πλαίσιο μιας κανονικής αστικής κυβέρνησης. Φυσικά, η πραγματική εκκαθάριση δεν ήρθε παρά μερικά χρόνια αργότερα, με την «ευλογία» για το κεφάλαιο που ήταν ο πόλεμος.

Τα λαϊκά στρώματα (και όχι μόνο τα εργατικά) φυσικά υπέστησαν όλες τις συνέπειες της κρίσης. Όμως, δεν ήταν η οικονομική κρίση που έφερε τους ναζί στην εξουσία (αν και αναμφισβήτητα ήταν η θρυαλλίδα). Η αδυναμία όλων των αριστερών κομμάτων να κατανοήσουν το επείγον της κατάστασης, ότι δηλαδή με τον ένα ή τον άλλο τρόπο το κεφάλαιο θα αντιδράσει στην απώλεια στήριξης που έφερνε η κρίση και ότι η τελευταία δεν θα οδηγούσε αυτόματα στην επανάσταση ήταν το ελάχιστο που μπορούμε να προσάψουμε στα κόμματα της μαρξιστικής Αριστεράς. Ο σεχταρισμός τους, το γεγονός, λ.χ., το ΚΚΓ μέχρι το 1934, με τον Χίτλερ ήδη ένα χρόνο στην εξουσία, πίστευε ότι κύριος εχθρός ήταν η σοσιαλδημοκρατία, ήταν το αποτέλεσμα και όχι το αίτιο. Η εντελώς λάθος εκτίμηση των συνθηκών, το ότι το ΚΚΓ ανέμενε ότι η συντριβή του «σοσιαλφασισμού» θα άφηνε ανοιχτό πεδίο δράσης στην επανάσταση που θα ερχόταν από μόνη της (ύστερα και από την κατάρρευση του φασισμού, που δεν θα μπορούσε, τάχα, να διαχειριστεί τις αντιφάσεις του) ήταν η αιτία<sup>8</sup>. Έτσι, πολύ πριν την τελική επικράτηση του φασισμού, η εργασία είχε ήδη υποστεί μια βαθιά πολιτική και ιδεολογική ήττα, ιδεολογική ήττα που είναι η ρίζα της στρατιωτικής.

Και η πολιτική θέση του SPD σαφέστατα δεν βοήθησε. Γιατί δεν ήταν το SPD ο μόνος πολιτικός εκφραστής της ως τότε στρατηγικής συσσώρευσης, όπως ουσιαστικά έλεγαν το ΚΚΓ και η Διεθνής, ήταν, όμως, αναμφισβήτητα αυτός που πολιτικά πιστώθηκε την αποτυχία του και την χρέωσε σε όλη την «μαρξιστική» Αριστερά, παρά τις αγωνιώδεις (και τελικά μάταιες) προσπάθειες του ΚΚΓ να αποδείξει ότι αυτό είναι διαφορετικό. Και οι δύο, ο καθένας με τον τρόπο του, αδυνατούσαν να καταλάβουν ότι κάτι έκαναν λάθος μέχρι που ήταν, πλέον, πολύ αργά.

Ένα τελευταίο σημείο. Την εξουσία την σέρβιρε στο ναζισμό το μεγάλο κεφάλαιο. Πρώτα έγινε μια μαζική εισχώρηση των ιδεολογικών ταγών της αστικής τάξης σε αυτόν και μετά του δόθηκε και η κυβέρνηση (να μην ξεχνάμε ότι πρώτα ο Χίτλερ εκλέχτηκε δημοκρατικά και μάλιστα με απλή αναλογική και μόνο μετά έγινε δικτάτορας). Αυτό δεν έγινε επειδή ο φασισμός είναι το κόμμα του κεφαλαίου. Το κεφάλαιο, εκτός από πατρίδα, δεν έχει ούτε και κόμμα – εκτός από το ίδιο το κράτος. Το κεφάλαιο θα πάει με αυτόν τον πολιτικό σχηματισμό που θα εγγυηθεί τη «συνέχεια» του κράτους και της συσσώρευσης, είτε αυτός είναι μια αστική κυβέρνηση είτε μια δικτατορία, ακόμα και αν αυτή έχει πίσω της ένα κίνημα, αρκεί αυτό να είναι συμβατό μαζί της. Η διαλεκτική της διαδικασίας εκφασισμού, της ισχυρής μαζικοποίησης του NSDAP, αρχίζει και με τη σταδιακή (και όχι μια κι έξω) αύξηση της υποστήριξης του κόμματος (οικονομικής και πολιτικής) από το μεγάλο κεφάλαιο. Στην αρχή οι ναζί δεν είχαν υποστηρικτές στις ανώτατες τάξεις (εκτός από ορισμένους αντιδραστικούς γιούνκερ, όπως τον στρατάρχη Φον Λούντεντορφ). Η διαδικασία ήταν σταδιακή και ξεκίνησε όταν οι ναζί έγιναν τα υπό προϋποθέσεις μαντρόσκυλα του κεφαλαίου. Μόνο προς το τέλος έγιναν το κόμμα τους. Και αυτό είναι ένα γενικό χαρακτηριστικό. Με άλλα λόγια: ο Μάνεσης ήταν μόνο η αρχή

### **Η πολιτική της ανόδου στην εξουσία: Ιδεολογία του εκφασισμού**

Η ταξική βάση του φασιστικού κινήματος, ενός αυθεντικού, βίαιου κινήματος των μαζών, είναι τα μικροαστικά στρώματα. Ο ναζισμός είναι η πολιτική έκφραση της ανταρσίας των μικροαστικών τάξεων (κυρίως των πόλεων) που συμπυκνώνονται πολιτικά ως κοινωνική δύναμη, σε συγκυρία πολιτικής κρίσης στο έδαφος της ήττας της εργατικής τάξης. Ο φασισμός δεν είναι τόσο μια επιθετική κίνηση για την καταστολή της επανάστασης, όσο η ανελέητη αντεπίθεση του μονοπωλιακού κεφαλαίου, μετά την υποχώρηση της εργασίας, με όπλο ακριβώς τις εν μέρει αυτονομημένες μικροαστικές τάξεις. Η αντιφατικότητα, η μεταβατικότητα των στρωμάτων αυτών που αμφιταλαντεύονται μεταξύ των δύο πραγματικών τάξεων του καπιταλισμού, οι έντονες διαστρωματώσεις και διαίρεσεις, δίνει και τα ειδικά ιδεολογικά και πολιτικά χαρακτηριστικά του ναζισμού.

Ένα γενικό χαρακτηριστικό, ιδιαίτερα κρίσιμο για την πολιτική πάλη, είναι η ρευστή, ομιχλώδης και ομορτυνιστική χρήση εκ μέρους του κράτους των προγραμματικών του αρχών. Δεν μπορεί να υπάρξει συγκεκριμένη στρατηγική για την κατάληψη της εξουσίας από τα μικροαστικά στρώματα. Έτσι, ο προγραμματικός του λόγος δεν έχει την υποχρέωση σταθερότητας. Είναι ρευστός και μεταβλητός, ανάλογα με τη συγκυρία. Δεν χρειάζεται καν να γίνει σεβαστός. Ο Χίτλερ ουδέποτε τήρησε τα 25 «αέρα» σημεία προγράμματος του ναζιστικού κόμματος, ειδικά τις αντικαπιταλιστικές κορώνες που περιείχε. Εύκολα, επίσης, οι φασίστες κρύβονται πίσω από το δάχτυλό τους, αρνούνται να αναλάβουν την ευθύνη (εκτός αν έχουν καταφανές όφελος) κ.λπ.

Αντίθετα με τον προγραμματικό λόγο (που δεν έχει σταθερές, λόγω του γεγονότος ότι ο προγραμματικός λόγος θα έπρεπε να είναι αντίθετος με την ταξική βάση), ο ιδεολογικός λόγος είναι αξιοσημείωτα σταθερός. Το επιφανόμενο, ο

---

Είναι χαρακτηριστική η εντελώς λάθος γραμμή της 3ης Διεθνούς για το φασιστικό φαινόμενο, που θεωρήθηκε ως άμεσα συνδεδεμένο με το μονοπωλιακό κεφάλαιο, αδυνατώντας έτσι να κατανοήσει τους κινδύνους για την ταξική πάλη και το κίνημα. Ο Τρότσκι ήταν σαφώς ο πρώτος θεωρητικός που αναγνώρισε τη μικροαστική ταξική βάση του φασισμού. Ο οικονομίστικος καταστροφισμός του, όμως, η αντίληψή του, που τη μοιραζόταν με την Διεθνή, ότι η κρίση φέρνει επανάσταση, δεν τον άφησε να προχωρήσει την ανάλυσή του στις πολιτικές επιπτώσεις και τον τρόπο αντιμετώπισης.

λόγος που αρθρώνεται (τρόπος του λέγειν το «αρθρώνεται») κατά τη διάρκεια της ναζιστικής προεκλογικής εκστρατείας είναι ίδιο για όλα τα φασιστικά ή με φασιστικές επιρροές κόμματα, μέχρι και τις μέρες μας. Μικρές οι διαφορές του λόγου των ναζί, της Χρυσής Αυγής ή του συγγενικού φασιστικού κόμματος. Και αυτό, λόγω της σταθερής, αυθόρμητης έκκρισης τέτοιων ιδεολογημάτων από τις μικροαστικές τάξεις.

- Ο εθνικισμός και ο αλτρωτισμός. Η απώλεια στήριξης των μικροαστών που βλέπουν και τον κόσμο τους να απειλείται από τη διαρκή επέκταση του μονοπωλιακού κεφαλαίου που τους καταστρέφει (τουλάχιστον κάποια παραδοσιακά στρώματα) και την απειλή του κομμουνισμού (η απώλεια της ιδιοκτησίας είναι ένας μόνιμος εφιάλτης), συσπειρώνει τα απειλούμενα στρώματα γύρω από ένα φανταστικό κέντρο, το έθνος. Το έθνος θα διαλύσει βίαια την απειλή τόσο των συνδικάτων όσο και του μεγάλου κεφαλαίου.

Ο ρατσισμός δεν είναι αναγκαστικά συνδεδεμένος με τον φασισμό. Ο Μουσολίνι είχε συχνά γελοιοποιήσει τις «αντιεπιστημονικές» θεωρίες περί φυλής. Αναγκάστηκε, βέβαια, να εισάγει τον αντισημιτισμό το '38, κάτω από την πίεση των Γερμανών. Παρόλ' αυτά, η παθολογική λατρεία του έθνους αναγκαστικά θα βάλει και κάποια ρατσιστικά στοιχεία στον φασιστικό λόγο. Αυτά συνδέονται, επίσης, με την ευγονική, το αθλητικό ιδεώδες κ.λπ. Ο φασισμός είναι ένα είδος ακραίου ανθρωπισμού: σκοπός του είναι η βελτίωση του ανθρώπινου είδους το οποίο ταυτίζεται με τη φυλή. Δεδομένου ότι δεν υπάρχει κανένα αντικειμενικό κριτήριο για τον ορισμό της τελευταίας, το μόνο που μένει είναι ο νομικός (και επομένως όχι φυσικός, όπως διατείνεται ο φασισμός) ορισμός του δίκαιου του αίματος (το κριτήριο αν δηλαδή οι πρόγονοι ήταν νομικά Γερμανοί, Έλληνες, Αρειανοί ή Σομαλοί).

Ο γερμανικός σφοδρός αντισημιτισμός και ρατσισμός εξηγείται (πέρα από τον παθολογικό ρατσισμό του Χίτλερ) από πολλούς ιστορικούς παράγοντες, τους οποίους ο ναζισμός, με τον ακραίο κυνικό ομορτισμό του, εκμεταλλεύτηκε πλήρως.

- Τον παραδοσιακό γερμανικό αντισημιτισμό. Ο τελευταίος μεγεθύνθηκε πολλές φορές από δύο γεγονότα. Το πρώτο ήταν η διάλυση της Αυστροουγγρικής Αυτοκρατορίας. Η απώλεια των εδαφών της έγινε προς όφελος ανατολικών λαών (Τσέχοι, Ούγγροι κ.λπ.) που το πιεσμένο γερμανικό στοιχείο στην Αυστρία και ειδικά την Βιέννη, το είδε σαν απειλή για την εθνική του επιβίωση, μιας και τα γερμανόφωνα στρώματα είχαν μάθει να εκμεταλλεύονται τις υπόλοιπες εθνότητες της Αυτοκρατορίας. Η ιδιαίτερη αντιεβραϊκή χροιά του αυστριακού ρατσισμού (ο Χίτλερ ήταν Αυστριακός) οφείλεται και στην ιδιαίτερη σημασία που είχαν οι Εβραίοι σε αρκετές από τις αυτοκρατορικές πόλεις στα ανατολικά εδάφη.
- Τον παραδοσιακό αντιδραστικό αντικαπιταλισμό, με παλιές μεσαιωνικές ρίζες, έναν αντικαπιταλισμό που συμπυκνώνεται στο στερεότυπο του Εβραίου τοκογλύφου. Η ρίζα αυτού του αντισημιτισμού είναι ιστορική. Η μόνη επαγγελματική απασχόληση που επιτρεπόταν στους Εβραίους τον Μεσαίωνα ήταν η διαχείριση του χρήματος, αφού ο τόκος, σύμφωνα με την εκκλησία, ήταν θανάσιμο αμάρτημα, ανάξιο των ευγενών. Παραδοσιακά, επομένως, είχαν παραμείνει αρκετές παλιές εβραϊκές οικογένειες που διαχειρίζονταν το μεγάλο χρηματιστικό κεφάλαιο (προφανώς δεν είναι η πλειονότητα της αστικής τάξης εβραϊκής καταγωγής!), αλλά, επίσης, συμμετείχαν ενεργά στην πολιτική των αστικών κομμάτων (αλλά σπάνια στον στρατό, τουλάχιστον τον γερμανικό).
- Το ζήτημα των Östjuden, των ανατολικών Εβραίων. Τα γερμανικά και αυστριακά στρατεύματα είχαν φέρει μαζί τους από το ανατολικό μέτωπο μεγάλους αριθμούς φτωχών Εβραίων για χρήση φτηνής (βλ. δωρεάν) αγροτικής και αστικής εργασίας, κατά τη διάρκεια του πολέμου που τα εργατικά χέρια είχαν επιστρατευτεί. Αυτοί, αντίθετα με τους ενσωματωμένους από παλιά Εβραίους των πόλεων, ούτε τη γλώσσα μιλούσαν ούτε πολιτισμικά ενσωματωμένοι ήταν (και σε μεγάλο βαθμό δεν ήθελαν να ενσωματωθούν). Ξαφνικά, έγιναν «λαθρο»μετανάστες που έκλεβαν τον πλούτο των τίμιων Γερμανών...
- Η πραγματική πρόσδεση των Εβραίων με την Αριστερά. Οι ενσωματωμένοι Εβραίοι των πόλεων ανήκαν κατά πλειοψηφία σε εργατικά στρώματα, αλλά, επίσης, επάνδρωναν τη νέα μικροαστική τάξη, δεδομένου ότι είχαν ως μοναδικό μηχανισμό κοινωνικής ανόδου την εκπαίδευση. Έτσι, οι δάσκαλοι, οι δικηγόροι κ.λπ., ήταν συχνά εβραϊκής καταγωγής. Επομένως, λόγω της σύνδεσης αυτών των στρωμάτων με το κίνημα, δεν ήταν καθόλου σπάνια η παρουσία Εβραίων στ' αριστερά της σοσιαλδημοκρατίας. Για τον μύθο των εβραιομπολσεβίκων δεν έφταγε μόνο ο Τρότσκι, αλλά, λ.χ., και το γεγονός ότι στην σοβιετική δημοκρατία της Βαυαρίας πάνω από τη μισή ηγεσία ήταν όντως εβραϊκής καταγωγής.

Ένα τελευταίο, όχι και τόσο ιδεολογικό στοιχείο: η παλιά καλή απληστία. Από τη στιγμή που ξεκίνησαν οι ναζιστικές επιδρομές κατά εβραϊκών στόχων, το πλιάτσικο ήταν δεδομένο. Ο εύκολος πλουτισμός, συστατικό στοιχείο της προσωπικότητας των οργανωμένων φασιστών και των κοινωνικών του συμμαχιών, συνεισέφερε στην κλιμάκωση του αντισημιτισμού. Σχετικά με αυτό, η συζήτηση για το Ολοκαύτωμα πολύ σπάνια πιάνει μια σημαντική (όχι, όμως, τη σημαντικότερη) πλευρά του: το Ολοκαύτωμα δεν ήταν η μεγαλύτερη δολοφονία της ιστορίας· το Ολοκαύτωμα ήταν η μεγαλύτερη ληστεία μετά φόνου της ιστορίας<sup>9</sup>.

<sup>9</sup> Την ιδέα της δωρεάν εργασίας από Εβραίους την είχε ήδη εφαρμόσει πειραματικά ο αυτοκρατορικός στρατός με τους ανατολικούς Εβραίους. Η ιδέα αυτή φαίνεται ότι άρεσε στο γερμανικό κεφάλαιο και είπε να τη συστηματοποιήσει κάπως περισσότερο με την ευκαιρία της «τελικής λύσης». Τα στρατόπεδα συγκέντρωσης ήταν συνήθως χωρισμένα στα δύο: το στρατόπεδο

Ο αντιδραστικός αντικαπιταλισμός των μικροαστών. Πέρα από την αρχαία αντικαπιταλιστική ιδεολογία του Εβραίου τοκογλύφου, τα μικροαστικά στρώματα καθ' όλη τη διάρκεια της Βαϊμάρης είχαν υποστεί σοβαρές απώλειες. Η επέκταση των μονοπωλίων τούς συμπίεζε διαρκώς. Ο υπερπληθωρισμός τούς χτύπησε πιο σκληρά από οποιονδήποτε άλλον. Ο αποπληθωρισμός, με τη λιτότητα και την ακριβή αποπληρωμή των δανείων, απειλούσε διαρκώς την ίδια την ύπαρξη και βιολογική επιβίωσή τους. Ο διακηρυκτικός αυτός αντικαπιταλισμός δεν φτάνει μέχρι την καταγγελία της ίδιας της ιδιοκτησίας, η οποία θεωρείται ιερή, αλλά μόνο στην καταγγελία του μεγάλου κεφαλαίου που συντρίβει το μικρό και... νοθεύει τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Και στην Ιταλία και στην Γερμανία υπήρξαν ισχυρές σοσιαλίζουσες ιδεολογικές αναφορές την περίοδο πριν την άνοδο στην εξουσία. Τα SA, επηρεασμένα από τον ηγέτη της αριστεράς του NSDAP, Στράσερ, μετά την άνοδο στην εξουσία ανέμενα την «δεύτερη επανάσταση», την αντικαπιταλιστική επανάσταση. Δεν τους έγινε, φυσικά, το χατίρι, εκκαθαρίστηκαν (όπως και οι αντίστοιχες φράξίες στην Ιταλία), με τον μοναδικό τρόπο που γίνονται οι εκκαθαρίσεις στον φασισμό: δολοφονήθηκαν.

Ο βίαιος αντικομμουνισμός. Η ήττα της επανάστασης το '18-'21 δεν άφησε πίσω της μόνο συντρίμια (όπως στην Βαυαρία), αλλά και ένα δυνατό συνειδητό κίνημα, ειδικά στο βιομηχανικό κέντρο. Η «απειλή» του κομμουνισμού αποτέλεσε έναν πραγματικό φόβο για πλατιά μικροαστικά τμήματα, φόβο που χρησιμοποιήθηκε με συστηματικό και έξαλλο τρόπο από όλη τη Δεξιά. Την κατάσταση δεν τη βοήθησε η διάχυση σε ευρύτερες μάζες του οικονομισμού της Διεθνούς, όπως αυτός έβγαине σε ένα είδος αυτοματισμού της επανάστασης, η οποία υποτίθεται θα έρθει από μόνη της ως αποτέλεσμα της κρίσης. Τον φόβο τον καρπώθηκε αυτός που είχε επιδειξει τον συστηματικότερο αντικομμουνισμό όλων. Ως ένα γενικό χαρακτηριστικό, όλες οι φασιστικές ομάδες διατείνονται ότι δεν είναι ούτε αριστερές ούτε δεξιές. Διακηρύσσουν ότι ακολουθούν τον τρίτο δρόμο, την τρίτη ιδεολογία, τον εθνικισμό, μετά τον διεθνιστικό μπολσεβικισμό (και, αν αυτός εκλείπει, την σοσιαλδημοκρατία, όπως οι Ούγγροι του Jobbik) και τον τοκογλυφικό φιλελευθερισμό. Το ότι το διακηρύσσουν, δεν σημαίνει ότι είναι κιόλας.

Φετιχισμός της εξουσίας. Νόμος, τάξη και λατρεία του κράτους (που προσωποποιείται στον σχεδόν θεοποιημένο ηγέτη). Σφοδρός αντικοινοβουλευτισμός και μίσος εναντίον της διεφθαρμένης δημοκρατίας. Η ...δια της βίας ταξική συμφιλίωση, είναι ο μόνος τρόπος ώστε τα μικροαστικά στρώματα να μη συνθλιβούν σε μια σύγκρουση κεφάλαιου-εργασίας. Το κράτος, ως όργανο του Έθνους-Λαού (που φυσικά δεν είναι παρά η ίδια η μικροαστική τάξη) μπορεί να το εγγυηθεί. «[Τ]ο μοναδικό κράτος που εξυπηρετεί με ορθότητα τον ιστορικό του ρόλο είναι το Λαϊκό κράτος, όπου την πολιτική εξουσία έχει ο Λαός, χωρίς κομματικούς προαγωγούς», λέει η Χρυσή Αυγή. Η συνέχεια του κράτους και της καπιταλιστικής συσσώρευσης, της οποίας αυτό είναι ο εγγυητής, είναι μια σταθερά που διαπερνά όλα τα μικροαστικά στρώματα. Η κλοπή είναι το μέγιστο των εγκλημάτων. Το σκληρό κράτος εγγυάται τη μείωση της εγκληματικότητας. Επιπλέον, είναι προφανές το ποιος είναι ο κυριότερος εχθρός του καπιταλιστικού κράτους – οι κομμουνιστές. Οι φασιστικές διακηρύξεις δεν φτάνουν στο γεγονός ότι το ισχυρό κράτος, βέβαια, είναι πάντα και παρεμβατικό, άρα στην πραγματικότητα εξυπηρετεί όχι τα μικροαστικά, αλλά τα μονοπωλιακά συμφέροντα.

Η λατρεία του κράτους συνδέεται ταυτόχρονα με τη μικρότερη ή μεγαλύτερη αντίθεση στους φόρους και τη στάση αντίθεσης στη σάπια Δικαιοσύνη, που αντισταθμίζεται από τη λατρεία του αρχηγού. Επίσης, τη μετατόπιση προς ηθικά ζητήματα, τιμή, καθήκον κ.λπ. Φυσικά, τίποτα δεν είναι πιο αγαπητό στις φασιστικές ηγεσίες από την «μισσητή» διαφθορά. Οι καταγγελίες για την οικογενειοκρατία συνοδεύονται από σκληρό νεποτισμό. Μόνο που στην περίπτωση του «δεν μπορούμε να αμφισβητήσουμε την εκλογή της συζύγου του αρχηγού από τον Λαό». Μόνο των συγγενών στα άλλα κόμματα η «λαϊκή εντολή» είναι κατακριτέα. Ο μόνος πολιτικός προγραμματικός σκοπός που παραμένει αληθής και σταθερός στον προγραμματικό φασιστικό λόγο είναι η κατάληψη της κρατικής εξουσίας. Η κατάληψη της εξουσίας με όλα τα μέσα, αν χρειαστεί ακόμα και τα νόμιμα.

Ο κορπορατισμός και ο συντεχνιασμός. Εδώ η γραμμή του «αριστερού» Στράσερ είναι πιο καθαρή: «το “απολίτικο” ναζιστικό κράτος -υποτίθεται ότι-, αντίθετα με το κράτος των “πολιτάνηδων”, θα στηρίζεται σε μια ισχυρή ιεραρχία συνδικάτων που θα πειθαναγκάσει τους εργοδότες, μέσα στις οικονομικές οργανώσεις που θα συγκροτήσει». Αν και η γραμμή αυτή εκκαθαρίστηκε (...δια διαγραφής μετά φόνου), το γεγονός παραμένει ότι η ταξική συνεργασία (με την απόλυτη υποταγή της εργασίας) παραμένει μια σταθερά. Οι ναζί απαγόρευαν τόσο τις απεργίες όσο και τα λοκάουτ (φυσικά το δεύτερο είναι άχρηστο μέτρο, εφόσον δεν υπάρχουν απεργίες...). Το ιδεολογικό εργαλείο είναι η υποτιθέμενη κοινότητα των παραγωγών που μέσα από τις μυθικές κοινές τους οργανώσεις (εργασία και κεφάλαιο μαζί) θα τα βρουν για το καλό του έθνους.

---

θανάτου, που όλοι ξέρουμε τι είναι, και το στρατόπεδο εργασίας, που σπάνια ακούγεται. Το δεύτερο ήταν ένα «βιομηχανικό πάρκο», όπου οι γερμανικές βιομηχανίες είχαν ανοίξει εργοστασιακές μονάδες στις οποίες δούλευαν κρατούμενοι του στρατοπέδου, νοικιασμένοι στη βιομηχανία σε πολύ λογική τιμή από το Ράιχ, του οποίου ήταν ιδιοκτησία. Επρόκειτο για μια ιδιαίτερα συμφέρουσα συμφωνία και για τα δύο εμπλεκόμενα μέρη (οι εργάτες δεν ήταν νομικά πρόσωπα για να μπορούν να διεκδικούν τμήμα των κερδών. Εξάλλου, ήταν απασχολημένοι, επειδή -με όλη την τραγική κυριολεξία- πέθαιναν στη δουλειά).

• Η έννοια της αυτάρκειας. Πρόκειται για την ουτοπική πίστη ότι η κανονικοποίηση της παραγωγικής διαδικασίας στο εσωτερικό του φασιστικού κοινωνικού σχηματισμού θα οδηγήσει σε παραγωγική αυτάρκεια, σε παύση της «εξάρτησης» από τους κατά τεκμήριο εχθρούς, από άλλες οικονομίες για εισαγωγές. Πρακτικά περιορίζεται, εν τέλει, μόνο στη διατροφική αυτάρκεια, τον μηδενισμό των εισαγωγών ειδών διατροφής μέσω της δασμολογικής προστασίας της αγροτικής παραγωγής, με μετακύλιση του κόστους στις κατώτερες τάξεις. Είναι ένα από τα λίγα στοιχεία συμμαχίας με ανώτερα μικροαστικά στρώματα και το μικρό κεφάλαιο, που μένουν ζωντανά μετά την άνοδο στην εξουσία. Όμως, ούτε οι Γερμανοί ούτε οι Ιταλοί κατόρθωσαν να φτάσουν σε αυτάρκεια κάποιου είδους, ακόμα και αν συνυπολογίσουμε τη ληστρική επιδρομή που διεξήγαγαν κατά των πρώτων υλών των κατακτημένων περιοχών.

• Η αξιοκρατία (ή η ισότητα των ευκαιριών, μια ιδιαίτερα αντιφατική έννοια όταν ισχύει το αλάνθαστο του ηγέτη). Ίσως, αυτό να είναι το πιο σημαντικό στοιχείο ιδεολογικού διαχωρισμού του φασισμού από τα άλλα ακροδεξιά ρεύματα. Η Χρυσή Αυγή τα λέει όλα, κάπως παραληρηματικά, αλλά συμπυκνωμένα: «Το Λαϊκό κράτος του Εθνικισμού είναι η μόνη άμεση δημοκρατία. Η Πολιτεία όπου ο Λαός είναι η μόνη πραγματικότητα που δεν χρειάζεται εξουσία αλλά ηγεσία. Ο Λαός είναι ο πραγματικός άρχοντας, ηγεμονεύει τον εαυτό του μέσα απ' τον Ηγέτη του. Γι' αυτό το Λαϊκό κράτος μπορεί να πραγματώνει την μοναδική δυνατή ισότητα, (που απορρέει από την Σκέψη και δεν είναι Φυσική, αλλά ανθρώπινο πολιτιστικό – πολιτικό δημιούργημα), την ισότητα ευκαιριών.» Για τη μικροαστική σκέψη, η πιθανότητα της κοινωνικής ανόδου δεν πρέπει να αποκλειστεί, ακόμα και αν αυτό σημαίνει τον κοινωνικό δαρβινισμό, τον μέχρι τέλους ανταγωνισμό, το ατομικό πέρασμα των ικανότερων στην ανώτερη τάξη, πατώντας επί των πτωμάτων των υπόλοιπων. Ο καπιταλισμός, επομένως, πρέπει να είναι η επιβίωση του ικανότερου. Ακριβώς λόγω της πολυδιασπασμένης και υπαγόμενης στην κυρίαρχη ιδεολογία φύσης των μικροαστικών στρωμάτων και αυτό το ιδεολόγημα οδηγεί στην καταστροφή της ίδιας της τάξης: ή αστός (όπως η ανώτατη ιεραρχία των ναζί<sup>10</sup>) ή πρώτα λούμπεν και μετά SS.

• Μια σειρά από αντιδραστικά ιδεολογικά στοιχεία παρηκμασμένων τάξεων (ακραίος ανορθολογισμός, προγονολατρεία, αντιδραστικός ρομαντισμός, λατρεία της αριστοκρατίας, συνωμοσιολογία κ.λπ.). Η παράλληλη με όλες τις ακροδεξιές ιδεολογίες πορεία του φασισμού σήμανε και την αλληλοτροφοδότηση όλης της αντίδρασης με κοινά ιδεολογήματα, διευκολύνοντας στο τέλος την εκλογική λεηλασία όλων των εθνικιστικών αντιδραστικών κομμάτων της εποχής. Τα καθυστερημένα κατώτερα αγροτικά στρώματα (το αντίστοιχο των μικροαστών, στην ύπαιθρο) με την ισχυρή υπαγωγή τους στην φεουδαρχία, συνεισέφεραν στην ανάπτυξη τέτοιων ιδεολογημάτων. Οι αγροτικές περιοχές αποτελούσαν την κύρια δεξαμενή εκλογικής ανόδου του ναζισμού κατά την περίοδο του εκφασισμού, αν και δεν συνεισέφεραν σχεδόν καθόλου στο κινηματικό κομμάτι.

• Ο ισχυρός αρσενικός σωβινισμός. Η γυναίκα, μια μηχανή παραγωγής πολεμιστών για το έθνος, είναι καλή για τα τρία K: Kinder, Küche, Kirche. Παιδιά, Κουζίνα, Εκκλησία. Γυναίκες σε δημόσιες ή πολιτικές θέσεις (ειδικά αν σχετίζονται με την Αριστερά) είναι μόνο για σφαλιάρες.

• Ισχυρός αντιδιανοουμενισμός. Οι ναζί μισούσαν και προσπαθούσαν να γελοιοποιήσουν τον Kulturbolschewismus και τους «κουλτουρομαρξιστές» που είναι μέρος του «διεφθαρμένου» κατεστημένου (σας θυμίζει κάτι η ορολογία;) Δεν υπάρχουν οργανικοί διανοούμενοι της μικροαστικής τάξης, δεν μπορεί η «μικροαστική» ιδεολογία να γίνει κυρίαρχη: άρα, με δεδομένη την εν τέλει υποταγή των φασιστικών ιδεολογημάτων στην κυρίαρχη ιδεολογία, αλλά και την ταυτόχρονη ηγεμονία των μικροαστικών ιδεολογικών υποσυνόλων, δεν χρειάζονται οι διανοούμενοι (που μπορεί και να ξεμπερδέψουν αυτό το κουβάρι...)

• Η ιδιότυπη λατρεία της μηχανής, ως μεταφορά για την εκμηχάνιση της παραγωγής, του πολέμου και της κοινωνίας, που νοείται ως μια αυστηρή αλλά αποτελεσματική γραφειοκρατεία (επανδρωμένη από τη μικροαστική τάξη). Εξάλλου, ο Μουσολίνι «έκανε τα τρένα να έρχονται στην ώρα τους», σαν καλοκουρδισμένο ρολόι.

Η συγκεκριμένη επιρροή από τη νέα μικροαστική τάξη (των μορφωμένων υπαλλήλων και τεχνικών της παραγωγής), είναι και αυτή, όπως και οι προηγούμενες, μια παραμόρφωση από τον μικροαστικό φακό της κυρίαρχης ιδεολογίας. Ο φασιστικός τεχνοκρατισμός μυθοποιεί την αποδοτικότητα, την αποτελεσματικότητα, την εκμηχάνιση κάθε πλευράς της παραγωγής, ακόμα και του μαζικού θανάτου: μαζικοί βομβαρδισμοί κατά αμάχων (ένα δηλητηριώδες φρούτο που το δοκίμασαν και οι ίδιοι οι Γερμανοί προς το τέλος του πολέμου) ή θάλαμοι αερίων.

<sup>10</sup> Ο Γκέρινγκ (και αυτός μικροαστικής καταγωγής) ήταν μια ενδιαφέρουσα ιδιότυπη περίπτωση. Χρησιμοποιώντας τη θέση του στο κόμμα, επιχείρησε να γίνει μέλος της ανώτατης βιομηχανικής ιεραρχίας, ιδρύοντας μάλιστα το προσωπικό του βιομηχανικό τραστ, ενδεχομένως έχοντας βαρεθεί το ρόλο του ως πολιτική ελίτ. Επίσης, παρουσίαζε και αυτός την διαταραγμένη προσωπικότητα που ανέπτυξαν σταδιακά πολλοί από τους ηγέτες ναζί. Αίφνης, ήταν συστηματικός υπέρμαχος των δικαιωμάτων των ζώων και πέρασε αυστηρότατη νομοθεσία (που μάλιστα διατηρήθηκε σχεδόν αυτούσια μέχρι σήμερα) για την προστασία των ζώων, τόσο των κατοικίδιων όσο και των ζώων κτηνοτροφίας (συνθήκες σφαγής κ.λπ.). Είναι γνωστό το επεισόδιο που επειδή κάποιος τεμάχισε μπροστά του έναν ζωντανό βάτραχο για να τον κάνει δόλωμα, ο Γκέρινγκ ...τον έστειλε σε στρατόπεδο συγκέντρωσης για να μάθει. Η μεταμοντέρνα πολιτική δικαιωμάτων («τα δικαιώματά σου, αυτά που αναγνωρίζει το κράτος, δεν περιλαμβάνουν το δικαίωμα να τα αρνηθείς») δεν απέχει πολύ ως ιδεολογία.

Τα παραπάνω δεν είναι τα σημαντικότερα στοιχεία του ναζιστικού φαινομένου. Πρόκειται για ιδεολογήματα που κυκλοφορούν έτσι κι αλλιώς ευρύτερα, αυθόρμητα και αυτό-αντιφατικά. Τα περισσότερα (και τα πιο σημαντικά) ταιριάζουν ακριβώς με τις εκάστοτε επιδιώξεις και συμφέροντα της άρχουσας τάξης. Φιλελευθερισμός, αντιδιανοουμενισμός<sup>11</sup>, εθνικισμός, κράτος<sup>12</sup> κ.λπ.

Αντίθετα, το πολιτικά κρίσιμο σημείο είναι η συγκρότηση ενός κόμματος της πρωτοπορίας (με κάποιες οργανωτικές επιρροές από τα εργατικά κόμματα), το οποίο διαμορφώνει τους όρους συγκρότησης λαϊκής βάσης κινήματος, συστηματοποιώντας τα «αδέσποτα» αυτά ιδεολογήματα. Μάλιστα, το κόμμα αυτό δεν είναι αδιάφορο στην πιθανότητα μετωπικών κινήσεων με άλλα δεξιά κόμματα, πάντα φυσικά με έναν επιθετικό ομορτισμό, εφόσον είναι πιθανό να τα εκμεταλλευτεί. Ο φασισμός δεν μπορούσε να προκύψει πριν την εποχή των κομμουνιστικών κομμάτων, γιατί δεν θα είχε εχθρό να μιμηθεί.

Πάντως, ως μια παρατήρηση για τις συνθήκες σήμερα στην Ελλάδα, τα ιδεολογήματα του φασισμού έχουν στο σύνολό τους αναπτυχθεί από την Χ.Α., με τη μερική εξαίρεση του σοσιαλίζοντος λόγου, που αποτελεί για αυτήν πολύ πιο ασήμαντο τμήμα του λόγου της από ότι στο NSDAP ή τους Ιταλούς φασίστες σε αντίστοιχο σημείο ανάπτυξης.

Ακόμα πιο ανησυχητική είναι η ανάπτυξη όλων αυτών των ιδεολογικών προϋποθέσεων σε ευρύτερα τμήματα του «λαού της Δεξιάς» και η αποδοχή τους από τα κόμματα του χώρου. Εάν υπάρξει πραγματικό φασιστικό κίνημα στην χώρα, την κατάλληλη στιγμή, όταν δηλαδή το πολιτικό σχέδιο της κοινοβουλευτικά προσανατολισμένης Δεξιάς θα έχει καταρρεύσει, ο φασισμός δεν θα δυσκολευτεί να καταπιεί μεγάλο τμήμα των ψηφοφόρων της, κινητοποιώντας τους διαρκώς και βίαια στη βάση των ήδη αποδεκτών αυτών ιδεολογημάτων. Δεν θα πρέπει εδώ να μας μπερδεύει η έλλειψη σοσιαλίζοντος λόγου. Το σημαντικό στοιχείο είναι η προβαλλόμενη (αόριστη και βασισμένη μόνο στη βία) αντισυστημικότητα και όχι ο σοσιαλισμός. Ακόμα και ο «λυσσασμένος» επαναστάτης, ο Στράσερ, δεν αμφισβητούσε την αξιοκρατία και τον ανταγωνισμό, ούτε την ιδιοκτησία. Σε εποχή που η σοσιαλιστική επανάσταση δεν είναι στην ημερήσια διάταξη και οι σοσιαλιστικές ιδεολογίες δεν έχουν διάδοση σε ευρύτερα στρώματα, ο φασισμός δεν χρειάζεται να τις κανιβαλίσει. Ένας λελογισμένος εργατισμός (π.χ. επίσκεψη σε ένα εργοστάσιο και σύναψη σχέσεων με τον ιδιοκτήτη, εν παρόδω) μπορεί και να είναι αρκετός.

## **Η πολιτική της ανόδου στην εξουσία: Το κόμμα φασιστικού τύπου**

Τα ιδεολογήματα της μικροαστικής τάξης κυκλοφορούν αυθόρμητα: ο φασισμός επικρατεί μόνο εάν καταφέρει πρώτα να συμπήξει το κόμμα της πρωτοπορίας που θα του δώσει υλική (πολιτική) υπόσταση. Το κόμμα μπορεί να φυτοζωεί για χρόνια μέσα κι έξω από το πολιτικό και κοινωνικό περιθώριο. Από τη στιγμή, όμως, που σταθεροποιείται, το κρίσιμο σημείο είναι η έναρξη της πολιτικής κρίσης, της κρίσης ηγεμονίας του αστισμού (που συνοδεύεται και από κρίση της εργατικής ιδεολογίας).

Τα μικροαστικά στρώματα, όταν κορυφωθεί η κρίση ηγεμονίας των αστικών κομμάτων (των οποίων ήταν κυρίως ψηφοφόροι) και επομένως φανεί καθαρά ότι τα κόμματα αυτά δεν είναι παρά ενεργούμενα, στρέφονται μαζικά στο συγκροτημένο φασιστικό κόμμα (που σταθερά έχει στη συνθηματολογία του κάτι σαν «ξυπνήστε», «αντισταθείτε» κ.λπ.), το «δικό τους» κόμμα, αφού είναι ένα κόμμα με στελέχωση, ηγεσία και ψηφοφόρους από αυτήν την τάξη. Αργότερα, φυσικά, με την εμπέδωση της φασιστικής εξουσίας, το κόμμα τους θα τους προδώσει, αφού, ήδη από την περίοδο του εκφασισμού, όλο και περισσότερο εκπροσωπεί το κεφάλαιο. Ο μηχανισμός πάντως και η κρατική γραφειοκρατία θα συνεχίσουν να είναι μικροαστικής καταγωγής.

Ο φασισμός, ως πολιτικό φαινόμενο, βασίστηκε πάρα πολύ στον χρονισμό, το τάιμινγκ (και αυτό ήταν το ταλέντο του Χίτλερ, η ενστικτώδης ικανότητα ανάγνωσης της πολιτικής στιγμής). Δεν είναι τυχαίο ότι οι στρατιωτικές επιτυχίες του βασίστηκαν στο Blitzkrieg, τον αστραπιαίο πόλεμο, με τη συντριπτική συγκέντρωση δυνάμεων τη σωστή στιγμή στο εστιακό σημείο της σύγκρουσης (η εικόνα του φιδιού που βγαίνει από το αβγό για να χτυπήσει ξαφνικά είναι πολύ ταιριαστή). Όταν χρειάστηκε να δώσει παρατεταμένες μάχες, όπου κι αν έγινε αυτό<sup>13</sup>, έχασε.

Η ταξική συγκρότηση του φασισμού εξηγεί τόσο τη μεθοδολογία του όσο και τις επιτυχίες του. Το φασιστικό κόμμα συγκροτείται γύρω από τις ομάδες κρούσης του, με αυστηρά συγκεντρωτικό, ιεραρχικό, στρατιωτικό τρόπο. Οι ομάδες κρούσης εκπαιδεύονται στο ξαφνικό χτύπημα κατά συγκεκριμένων στόχων, κυρίως πολιτικών της Αριστεράς, ένα μοντέλο που ο φασισμός ακολουθεί και κατά τη διάρκεια της βασιλείας του. Οι φασιστικές αντικομμουνιστικές

<sup>11</sup> Πόσες και πόσες φορές δεν έχουν πει οι ακραίοι φιλελεύθεροι των ημερών ότι δεν χρειαζόμαστε άλλους πτυχιούχους ανθρωπιστικών επιστημών; Πόσες φορές δεν έχουν πει ότι τα πανεπιστήμια βγάζουν πολλούς γιατρούς; Υπερβολικά πολλούς «άχρηστους» δασκάλους;

<sup>12</sup> Οι φιλελεύθεροι ζητούν «λιγότερο» κράτος για τους πολλούς, περισσότερο όταν πρόκειται για την αστυνομία, το σώσιμο των τραπεζών, την κοινωνικοποίηση των ζημιών....

<sup>13</sup> Ακόμα και στην Ελλάδα, τηρουμένων των αναλογιών. Η εισβολή ήταν αστραπιαία. Η μακροχρόνια αντίσταση σήμανε ήττες για τον ναζισμό, όπως, για παράδειγμα, ότι η Ελλάδα ήταν η μόνη κατακτημένη χώρα που δεν έστειλε σκλάβους στα στρατόπεδα αναγκαστικής εργασίας.



ομάδες (και στην Ιταλία και στην Γερμανία) έδρασαν από την αρχή στη βάση του αστραπιαίου πολέμου: μαζικό αστραπιαίο χτύπημα κατά κατώτερου αριθμητικά αντιπάλου και άμεση φυγή (βλ. Περίανδρος). Πρόκειται για την πολιτική τής δράσης ή του παραδείγματος, τυπική μορφή πολιτικής παρέμβασης μικροαστικών επαναστατικών ομαδοποιήσεων. Τις μεθόδους αυτές, αν και απέναντι σε άλλους γενικά εχθρούς, χρησιμοποιεί και η (επίσης μικροαστική) αναρχικού προσανατολισμού τρομοκρατία (ας μην ξεχνάμε, επίσης, ότι σύμφωνα με μια μορφή αναρχικής τρομοκρατίας «όλοι είναι ένοχοι»).

Η αύξηση της κομματικής βάσης και η σταδιακή πρόσδεση του κόμματος στο μεγάλο κεφάλαιο οδηγούν σε εσωτερικές αντιφάσεις. Τα ανώτερα κλιμάκια γρήγορα χρειάζονται σκληρό έλεγχο (όχι μόνο οργανωτικό) πάνω σε όλο τον μηχανισμό. Οι ομάδες κρούσης θα μετατραπούν σταδιακά σε εσωτερική αστυνομία, πρόπλασμα της πολιτικής αστυνομίας (των SS), του μηχανισμού που διέπει ιδεολογικά και οργανωτικά το φασιστικό κράτος.

Κατά τη διάρκεια της ανόδου, το κόμμα διαμορφώνει ή χρησιμοποιεί τις συνθήκες ενός είδους «δυναμικής εξουσίας», θα λέγαμε. Η μορφή τόσο του κόμματος όσο και των κοινωνικών χώρων που ο φασισμός απαλλοτριώνει (χώρων που ορίζονται σχεδόν πάντα γεωγραφικά και όχι ταξικά) είναι πολιτικά μορφώματα σχετικά αυτονομημένα από την αστική μορφή κοινοβουλευτικού κράτους, μορφώματα που προεικονίζουν το σχήμα των πραγμάτων που έρχονται.

Έτσι, στην εσωτερική του ζωή, η διάρθρωση γύρω από τις ομάδες κρούσης, τις παραστρατιωτικές ομάδες, είναι το κύτταρο της διάρθρωσης του εμπεδωμένου φασιστικού κράτους γύρω από την πολιτική αστυνομία. Η τελευταία είναι ταυτόχρονα ο κυριότερος κατασταλτικός, αλλά και ιδεολογικός μηχανισμός του φασιστικού κράτους (και επομένως και ο κυριότερος πολιτικός οργανισμός, αντικαθιστώντας στο εμπεδωμένο κράτος το ίδιο το κόμμα, εξ ου και «πολιτική» αστυνομία). Ο ρόλος που έπαιξαν τα παιδιά-καταδότες των γονιών τους δεν είναι άσχετος με τον ιδεολογικό ρόλο της αστυνομίας.

Στην Γερμανία ιδιαίτερα, που το μοντέλο έφτασε στις έσχατες συνέπειές του, πολύ πέρα από κάθε λογική, τον ρόλο αυτό τον ανέλαβαν τα SS, ειδικά μετά την απορρόφηση της Gestapo (και μετά από την πλήρη εκκαθάριση από τα όποια «αριστερίζοντα», «σοσιαλιστικά» στοιχεία υπήρχαν στα SA), με όλες τις εσωτερικές τους διαφοροποιήσεις και ιεραρχήσεις. Άλλο η ηγεσία (μικροαστική ή και οριακά αστική και φεουδαρχική), άλλο το σώμα που ήταν είτε μικροαστικό ή εντελώς λούμπεν και σπάνια εργατικό. Τέτοια λούμπεν στοιχεία ήταν, φυσικά, τα πιο βίαια και σχεδόν αποκλειστικά επάνδρωσαν τα SS-Totenkopf, τα τάγματα θανάτου που διέπραξαν με τα χέρια τους τις πιο ασύλληπτες και εκμηχανισμένες βιαιότητες στα στρατόπεδα συγκέντρωσης. Το οργανωτικό μοντέλο της φασιστικής κοινωνίας είναι ακριβώς αυτό που πρώτα δοκιμάστηκε στο Νταχάου: η χωρίς όρια, μέχρι θανάτου, υποταγή στο κράτος-SS, ψυχή τε και σώματι. Η υποταγή δεν επιτυγχάνεται με κάθε μέσο, ακόμα και δια της βίας, αλλά μόνο δια της βίας.

Αλλά και η κινηματική του δυναμική διαμορφώνεται από (και διαμορφώνει) τις ομάδες κρούσης και την κοινωνική τους δράση. Και αυτό δεν είναι μια μονοδιάστατη, αλλά μια περίπλοκη κοινωνική διαδικασία. Η εξάπλωση του φασισμού περιλαμβάνει, βέβαια, το συνδικαλιστικό μοντέλο, αν και όχι με ιδιαίτερη επιτυχία. Εν τούτοις, είναι δυνατό να υπάρχουν μειοψηφικά εργατικά τμήματα που να προσχωρούν σ' αυτόν, ειδικά, βέβαια, από τα λούμπεν και απαξιωμένα από τη μακρόχρονη ανεργία στρώματα, ή από ανέργους από τις αγροτικές περιοχές.

Η βασική, όμως, μονάδα κινηματικής εξάπλωσης βασίζεται στις ομάδες κρούσης και την πολιτική τού παραδείγματος: τα χτυπήματά τους κατά των εχθρών του που «καθαρίζουν» ολόκληρες γεωγραφικές περιοχές. Η διαδικασία είναι περίπλοκη και κατά την περίοδο της ορμητικής κινηματικής ανόδου καθορίζεται, κυρίως, από την ιδεολογική λειτουργία του κόμματος και όχι από την κατασταλτική, όπως δείχνει και ο τρόπος εξάπλωσής τους σε εργατικές γειτονιές του Βερολίνου την εποχή της ανεργίας. Στις γειτονιές αυτές το κύτταρο του εργατικού ελεύθερου χρόνου ήταν οι τοπικές μυυραρίες. Σε περίοδο ανεργίας, οι μυυραρίες δεν έβγαζαν κέρδος από τις στρατιές ανέργων που σύχναζαν σε αυτές, αφού οι τελευταίοι δεν είχαν λεφτά για ξόδεμα. Οι ναζί διαχειρίστηκαν την κρίση και την ανεργία, κάνοντας συμφωνίες με μυυραρίες, ώστε αυτές να γίνουν βάση των SA, τα οποία θα έτρωγαν και θα έπιναν εκεί (τα SA και τα SS ήταν έμμισθα και είχαν και άφθονο ελεύθερο χρόνο). Η ύπαρξη τέτοιων «στρατώνων» επέτρεπε:

- την τρομοκράτηση ολόκληρης της γειτονιάς,
- την εκδίωξη από τον φυσικό χώρο κοινωνικοποίησής τους εργατικών στοιχείων και τη διάσπαση της γειτονιάς,
- τη στοχοποίηση και φυσική εξόντωση (πάντα ατιμώρητη, φυσικά, από το κράτος) των τοπικών ηγετών του κινήματος,
- τη διαφθορά των τοπικών ανέργων, με την επίδειξη της οικονομικής άνεσης των στρατευμένων SA που μπορούσαν να τρώνε,
- τη δημιουργία προπαγανδιστικών μύθων, σαν αυτόν της γριούλας που την περνάνε απέναντι τα λεβεντόπαιδα (κατά τη διάρκεια του πολέμου η προπαγάνδα εστιάστηκε σε ένα μεγαλύτερο ψέμα, τον ανθρωπισμό και την μεγαλοψυχία των στρατευμάτων απέναντι στους ηττημένους εχθρούς),
- και φυσικά, κάτι πολύ σημαντικό, τη δημιουργία εκβιαστικών σχέσεων αλληλεξάρτησης με το τοπικό μικρό κεφάλαιο μικροαστικής καταγωγής.

Η τάση σύγχρονης εξάπλωσης του φασιστικού καρκινώματος –και όχι μόνο στην Ελλάδα– ακολουθεί παρόμοια στρατηγική. Εξάπλώνεται με τη χρήση τοπικών κοινωνικού τύπου πυρήνων γύρω (και αυτό είναι κρίσιμο) από την μικρή επιχειρηματικότητα, καφεενία στον Αγ. Παντελεήμονα, γυμναστήρια, αθλητικοί σύλλογοι κ.λπ.

Είναι, επίσης, κρίσιμο να συνειδητοποιήσουμε ότι δεν υπάρχει πιθανότητα κατευνασμού. Το φασιστικό κόμμα, εφόσον είναι φασιστικό και όχι απλώς ένα ακροδεξιό κόμμα, θα χρησιμοποιήσει τη στρατηγική της έντασης, διαρκούς και συνεχώς κλιμακούμενης, τη διαρκή κινητοποίηση των μαζών απέναντι στην εργασία. Με αυτή την έννοια και δεδομένου ότι έως τώρα αυτό είναι το μοντέλο που ακολουθεί πιστά η Χ.Α., θα πρέπει να περιμένουμε συνέχιση της βίας, μέχρι η οργάνωση να πετύχει στους στόχους της ή να ξεριζωθεί. Για την ώρα και ανεξάρτητα από το αποτέλεσμα των εκλογών, θα πρέπει να περιμένουμε κλιμάκωση και στοχοποίηση των αριστερών, αν μη τι άλλο, λόγω και του ιστορικού προηγούμενου:

Τον Ιούνιο του 1932, έναν από τους χειρότερους μήνες πολιτικής βίας που είχε γνωρίσει η μεσοπολεμική Γερμανία, τα SA, τα ναζιστικά Τάγματα Εφόδου, σκότωσαν ατιμώρητα γύρω στους 90 κομμουνιστές και σοσιαλιστές. Η ανεργία εκείνη τη χρονιά ήταν πάνω από 30% και σε μερικές περιοχές ξεπερνούσε το 50%. Στις εκλογές που έγιναν τον Ιούλιο, οι ναζί έγιναν για πρώτη φορά πρώτο κόμμα με ποσοστό 37,3%, από 18,25% ενάμισι χρόνο πριν.

Κυβέρνηση δεν βγήκε.

Το φθινόπωρο, στη νέα προεκλογική περίοδο, τα SA έκατσαν ήσυχα. Στις νέες εκλογές τα ποσοστά του Χίτλερ έπεσαν.

Οι ναζί ήταν πρωτοπόροι στη χρήση όλων των καπιταλιστικών μέσων προπαγάνδας, όχι, όμως, με την έννοια της διαφώτισης αλλά με την έννοια της πολιτικής διαφήμισης, όπου το ναζιστικό προϊόν συγκρίνεται με τα υπόλοιπα πολιτικά προϊόντα. Με τα λόγια του ηγέτη (όχι του Μιχαλολιάκου, του ορίτζιναλ): «Οι αντιληπτικές δυνατότητες των μαζών είναι πολύ περιορισμένες και η κατανόησή τους είναι ασθενής. Άρα, η αποτελεσματική προπαγάνδα πρέπει να μένει στα ελάχιστα βασικά και ουσιώδη, και αυτά θα πρέπει να εκφράζονται όσο είναι δυνατό με λίγες στερεότυπες εκφράσεις».

Ο αποκλεισμός των ναζί από το κύκλωμα της μείνστριμ ενημέρωσης, μέχρι την περίοδο της μετεωρικής τους ανόδου το '29, τους ανάγκασε να μάθουν να χρησιμοποιούν μέσα που λίγο χρησιμοποιούσαν οι υπόλοιπες πολιτικές δυνάμεις. Αλλά από το '29 και μετά, με την υποστήριξή τους από τις εφημερίδες και τα μέσα του Χούγκενμπουργκ, οι μέθοδοι του Γκέμπελς ήταν πραγματικά ορόσημα για την ιστορία της διαφήμισης που χρησιμοποιούνται από τότε καθημερινά στην κατά τα άλλα «ουδέτερη» πολιτική διαφήμιση, π.χ., απορρυπαντικών. Χρήση νέων μέσων (σινεμά, ραδιόφωνο), συμπίκνωση του λόγου σε σύνθημα βασισμένο στο θυμικό και όχι στη λογική, αδιαφορία για το επιχείρημα του αντιπάλου, διαστρέβλωση, οργή και επανάληψη χωρίς αιτιολόγηση «αληθειών» και φημών, που δεν έχουν μεν βάση, αλλά ακούγονται εύκολα.

Μια αντίρρηση που συχνά ακούγεται για τον κίνδυνο από το μόρφωμα της Χ.Α. είναι ότι «δεν έχουν στελέχη», «μόλις βγούν στην τηλεόραση θα δει ο κόσμος τι είναι» κ.λπ. Το επιχείρημα είναι άκυρο. Την περίοδο πριν τον εκφασισμό, το επίπεδο των στελεχών είναι άσχετο με τη δυνατότητα ανόδου του κόμματος. Το σημαντικό σε αυτή την περίοδο είναι η δημιουργία ενός μικροαστικού μηχανισμού, σάρκα εκ σαρκός της τάξης, γιατί σε αυτή την περίοδο το μήνυμα δεν είναι ακόμα η δυνατότητα διακυβέρνησης. Οι εγγυήσεις που χρειάζεται το κεφάλαιο έρχονται μετά. Και τότε, πρώτα γίνονται οι εκκαθαρίσεις, κάπου πριν την άνοδο στην εξουσία και αμέσως μετά η προσχώρηση της αστικής τάξης σε αυτό, η πλήρης αλλαγή του στελεχειακού δυναμικού. Εξάλλου, οι φασίστες κρατάνε για τον εαυτό τους μόνο τους κρατικούς μηχανισμούς, ενώ την κυβέρνηση (τουλάχιστον στην αρχή) την αφήνουν στους αστούς. Στην πρώτη κυβέρνηση Χίτλερ, μόνο ο καγκελάριος και τρεις υπουργοί ήταν ναζιστές.

Ένα κρίσιμο στοιχείο είναι, επίσης, η χρηματοδότηση της ανάπτυξης του κόμματος. Το φασιστικό κόμμα (ο μονοπωλιακός καπιταλισμός) είναι το πιο σπάταλο είδος κόμματος (καπιταλισμού). Προπαγάνδα (διαφήμιση), έμμισθα στελέχη (CEO, διευθύνοντα στελέχη), παραστρατιωτικές ομάδες (αστυνομία), συστηματικές κινήσεις ανά γειτονιά για απόκτηση δεσμών με μικροαστούς (ταβέρνες, συσσίτια), συστηματικές κινήσεις διαφθοράς ευρύτερων στρωμάτων (επιδοτήσεις κλπ), αργότερα οπλισμός και στολές (στρατός), απουσία φυσικά συνδρομών και κουπονιών (φορολογία μόνο στους φτωχούς) κ.λπ. Η χρηματοδότηση του κόμματος δεν μπορεί παρά να είναι άδηλη.

Εδώ έχουμε ένα κρίσιμο και κάπως παρεξηγημένο σημείο. Δεν σημαίνει ότι σε κάθε περίπτωση το μεγάλο κεφάλαιο είναι εκ προοιμίου φασιστικό ούτε ότι θα χρηματοδοτήσει αφειδώς τις μεγάλες ανάγκες του εξ αρχής. Το κεφάλαιο θα γίνει φασιστικό (δηλαδή, ενώ θα αγκαλιάσει οργανωτικά τον φασισμό, η ιδεολογία του θα παραμείνει όπως ήταν πριν, καθαρά αστική) μόνο αν κρίνει ότι οι συνθήκες είναι κατάλληλες. Το αποτέλεσμα είναι ότι μέχρι να καταλάβει την εξουσία ο φασισμός περπατάει διαρκώς σε ένα «οικονομικό» ξυράφι. Είναι γνωστό ότι μέρες πριν την κατάληψη της εξουσίας, το NSDAP (που τότε ήταν ήδη το μεγαλύτερο γερμανικό κόμμα, με τεράστιες ανάγκες) κινδύνεψε να χρεοκοπήσει. Επίσης, όπως και ένας άλλος παρόμοιος πολιτικός μηχανισμός κοινωνικού δαρβινισμού, η Μαφία, διαρκώς παλεύει με τις βίαιες διασπάσεις και εκκαθαρίσεις. Αυτές, όμως, δεν αποτελούν ιδιαίτερο κίνδυνο για αυτόν, δεδομένου ότι η αναπαραγωγή του δεν εξαρτάται από το τι συγκεκριμένο λένε τα στελέχη του αλλά το τι κάνουν. Και, ανεξάρτητα από το τι λένε και πώς νέμονται την κομματική εξουσία, τα στελέχη κάνουν όλα το ίδιο: σκοτώνουν.

### **Για τον κίνδυνο εκφασισμού**

Όπως προειδοποίησε ο Πουλαντζάς, ο φασιστικός κίνδυνος είναι πάντα παρών, ως πολιτικό ενδεχόμενο σε συγκυρίες κατάρρευσης του πολιτικού κέντρου (που γενικά συνδέονται με καπιταλιστική κρίση). Εν τούτοις, είναι διαφορετικό

πράγμα ένα ακροδεξιόν πεποιθήσεων κόμμα (π.χ. ΛΑΟΣ) από ένα ενεργό φασιστικό κίνημα και διαφορετικές οι απαντήσεις. Επίσης, είναι διαφορετικού τύπου οι κίνδυνοι από μια στρατιωτική δικτατορία, παρά από μια φασιστική. Και οπωσδήποτε το βάθος και η βιαιότητα των αλλαγών που προκαλούν συνολικά σε έναν κοινωνικό σχηματισμό οι φασιστικές δικτατορίες, τις βάζει στην κορυφή των κινδύνων. Το ερώτημα, επομένως, δεν μπορεί να απορριφθεί με μια απάντηση του τύπου «η ιστορία δεν επαναλαμβάνεται παρά ως φάρσα». Υπάρχουν και τραγικές, αιματηρές φάρσες.

Η μονοκαλλιέργεια του νεοφιλελευθερισμού παντού στον κόσμο έχει προκαλέσει ακροδεξιές «λαϊκίστικες» όπως (λάθος) τις λέμε αντιδράσεις, από το tea party μέχρι τη Λεπέν. Από τη μία μεριά, η μακροπρόθεσμη ήττα του κινήματος δεν έχει επιτρέψει τη συστηματική απάντηση από την σκοπιά της εργατικής τάξης. Από την άλλη, λόγω ακριβώς ανυπαρξίας για την ώρα «κομμουνιστικού κινδύνου», σχεδόν πουθενά τα ακροδεξιά κόμματα δεν αποτελούν αυτή τη στιγμή ορατό, άμεσο φασιστικό κίνδυνο. Είναι διαφορετικά τα πράγματα αν σκεφτούμε πιο μεσομακροπρόθεσμα;

Στην Ευρώπη καταρχάς, αυτή τη στιγμή, υπάρχει μια ισχυρή άνοδος ρατσιστικών και εθνικιστικών κομμάτων με πολύ καλά εκλογικά αποτελέσματα. Γεγονός ευεξήγητο από την ιδιαίτερα σκληρή μοίρα που επιφύλασσε το ευρώ και η κρίση στα μικροαστικά στρώματα. Το πιο σημαντικό είναι βέβαια το κόμμα της Λεπέν στη Γαλλία, το οποίο έχει έναν λόγο σχετικά ρατσιστικό και σαφώς ακροδεξιό, με στοιχεία, όμως, αναδιανομής και περιορισμού του χρηματιστικού κεφαλαίου, αλλά απέχει πολύ από το να μπορεί να θεωρηθεί φασιστικός: κυρίως, δεν υπάρχουν συστηματικά στοιχεία ενός βίαιου κινηματισμού. Οι νεοναζιστικές γκρούπες δεν ηγεμονεύουν ακόμα στον κομματικό μηχανισμό. Ακροδεξιές τάσεις (και μάλιστα πολύ πιο σκληρές) παρουσιάζονται στην Ολλανδία και ακόμα περισσότερο στην Ουγγαρία, με ένα κόμμα που όσον αφορά τον λόγο του είναι πραγματικά αδερφικό κόμμα της Χ.Α. Μόνο ο συμβολισμός του είναι λίγο πιο προσεκτικός, αλλά τα ποσοστά του είναι μεγαλύτερα. Και εκεί, όμως, οι εγκληματικές συμμορίες που δρουν μάλλον εγκλωβίζονται εκλογικά από το κόμμα, παρά αφήνονται να αναπτυχθούν, όσο κι αν ένα τέτοιο ενδεχόμενο δεν μπορεί να αποκλειστεί.

Και βέβαια υπάρχει πάντα το ερώτημα της Γερμανίας, ένας φόβος που θα διαπερνά το πολιτικό σκηνικό των ευρωπαϊκών κοινοβουλευτικών θεσμών. Για την ώρα καθησυχάζονται από τρία γεγονότα: την, για ιστορικούς λόγους, γενικά χαμηλή ανοχή του πολιτικού προσωπικού και των θεσμών απέναντι στις νεοναζιστικές γκρούπες (συνταγματικές απαγορεύσεις από την μία, αλλά διείσδυσή τους στους κατασταλτικούς μηχανισμούς από την άλλη), τη σχετικά καλή ως τώρα πορεία του γερμανικού καπιταλισμού και τη σταθερότητα του κεντρικού πολιτικού και την πολύ μικρότερη σήμερα σημασία για τη γερμανική οικονομία των μικροαστών, ειδικά των παραδοσιακών μεταναστών. Είναι προφανές ότι η πορεία των πραγμάτων μπορεί να ανατρέψει τα τρία αυτά δεδομένα, αν και κάτι τέτοιο δεν θα γίνει μέσα στους επόμενους λίγους μήνες.

Οι προϋποθέσεις για την έναρξη διαδικασίας εκφασισμού (ισχυρής κινηματικής μαζικοποίησης) είπαμε πως είναι, εκτός από την ίδια την ύπαρξη του κόμματος της φασιστικής πρωτοπορίας (έστω και σε ημιπεριθωριακή μορφή):

- Η κρίση ηγεμονίας της αστικής τάξης ύστερα από την αποτυχία της στρατηγικής της στο προηγούμενο στάδιο, κρίση που εκδηλώνεται ως πολιτική κρίση αντιπροσώπευσης και συμπύκνωση της (αντιφατικής και ταλαντευόμενης) μικροαστικής τάξης ως κοινωνικής δύναμης γύρω από το φασιστικό κόμμα,
- Η ήττα του εργατικού κινήματος που εκφράζεται και ως ιδεολογική κρίση και ως αποτυχία, σε ένα προηγούμενο στάδιο, κρίσιμων πολιτικών στόχων (οι οποίοι δεν είναι αναγκαστικά η επανάσταση). Το εργατικό κίνημα, εντούτοις, δεν έχει υποστεί ακόμα συντριπτική ήττα, εξακολουθεί να αποτελεί έναν δυνάμει εχθρό, ο οποίος
- Μπορεί να αποτελέσει την αιτία να σταματήσει το ξεδίπλωμα μιας νέας φάσης της αστικής στρατηγικής για τη συσσώρευση, για την οποία εκτιμάται ότι έχουν μαζευτεί οι οικονομικές, τεχνικές συνθήκες, αλλά απαιτείται για την ανάπτυξή της η πλήρης υποταγή της εργατικής τάξης (και μαζί της και η συντριβή μικροαστικών στρωμάτων που θα προδοθούν από το κόμμα τους).

Στον αναπτυσσόμενο καπιταλισμό δεν υπάρχουν (για την ώρα) τουλάχιστον οι δύο από τις προϋποθέσεις για την ανάπτυξη φασιστικού κινήματος: η διάλυση του πολιτικού σκηνικού (αν και αυτή μάλλον δεν θα αργήσει) και η προηγούμενη ήττα του κινήματος, το οποίο κρατά δυνάμεις, αλλά βρίσκεται σε κρίση. Δεδομένης, όμως, της εκρηκτικής από οικονομική πλευρά κατάστασης και της πολιτικής αποδιάρθρωσης (ή ανακατάταξης) που βρίσκεται σε εξέλιξη εδώ και που σύντομα θα ακολουθήσει και σε άλλες χώρες, τίποτα δεν μπορεί να αποκλειστεί. Το κίνημα στη χώρα μας, δεδομένης της συγκρότησης ενός καθαρού ναζιστικού κομματικού πόλου, οφείλει να είναι έτοιμο. Για την ακρίβεια οφείλει να κάνει ό,τι είναι δυνατό για να ξεριζώσει το ίδιο το ναζιστικό μάρφωμα και γρήγορα.

Προφανώς, ο μόνος μακροπρόθεσμος τρόπος για να γίνει αυτό είναι η ανατροπή της κατάστασης, η ακύρωση των προϋποθέσεων του ναζισμού. Η μακροπρόθεσμη στρατηγική είναι η ακύρωση της κοινωνικής καταστροφής που έχει πέσει στην χώρα, και που η ίδια (και όχι τα μέσα πληροφόρησης) επωάζει το φαινόμενο. Η Χ.Α. δεν είχε παρά μόνο δευτερευόντως κάλυψη στα μέσα, τα οποία διακίνησαν και θα συνεχίσουν να διακινούν («αυθόρμητα», χωρίς να είναι φασίστες, οδηγημένοι μόνο από το αντικειμενικό κριτήριο του κέρδους) αυτό που «πουλάει» στα λαϊκά στρώματα: ανορθολογισμό, φοβίες, ρατσισμό, το βούτυρο στο ψωμί του φασισμού. Άρα, δεν είναι τα μέσα πληροφόρησης οι υπαίτιοι για την επώαση του αυγού (απλώς το βοηθάνε), υπαίτιος είναι η αντικειμενική διάρρηξη πολιτικών δεσμών, η

διάψευση των ψευδαισθήσεων και η αντικατάστασή τους με καινούργιες, πολύ πιο βίαιες και αυθόρμητα παραγόμενες. Τα κανάλια (και τα κόμματα) θα ενσωματωθούν σε αυτό το ρεύμα πλήρως και συνειδητά, μόνο όταν οι συνθήκες το επιτρέπουν και το κρίνουν αυτά.

Από την άλλη μεριά, η διάρρηξη των σχέσεων εκπροσώπησης και η κατάρρευση του πολιτικού αναγκάζουν τα κύρια δεξιά κόμματα να ακολουθήσουν την αντικειμενική φορά των πραγμάτων ώστε να την εκμεταλλευτούν οπορτουνιστικά, υιοθετώντας την ακροδεξιά ατζέντα για να «χαιδέψουν αυτιά». Το πρόβλημα εδώ είναι ότι τα αυτιά αυτά ήδη έχουν φτάσει σε κατάσταση ώστε να χρειάζονται χαιδεμα. Κι έχουν φτάσει εκεί, όχι γιατί τους γοήτευσε ο ναζισμός, αλλά επειδή τους απογοήτευσε η κοινωνική αποδιάρθρωση, η κατάρρευση του κόσμου γύρω μας. Ο φασισμός θα χτυπήσει αν χρειαστεί και θα λεηλατήσει εκλογικά τα κοινοβουλευτικά κόμματα, όταν έρθει η στιγμή. Άρα, χρειάζεται επειγόντως να δημιουργηθούν συμμαχίες με τμήματα της μικροαστικής τάξης και της αγροτιάς που απειλούνται με αφανισμό, ώστε να αποτραπεί ιδεολογικά πρώτα η μετάβασή τους συνολικά προς τα ακροδεξιά, ώστε να δοθεί μια μακροπρόθεσμη ελπίδα για έξοδο από τον βούρκο.

Ο κίνδυνος δεν θα πάψει μέχρι να σταθεροποιηθεί ξανά το πολιτικό σκηνικό. Μια τέτοια εξέλιξη δεν είναι πιθανή στο άμεσο μέλλον και η πρωτοφανής στην ιστορία του καπιταλισμού κρίση της χώρας δεν προμηνύει καλά (ποτέ ξανά, ούτε σε συνθήκες πολέμου, δεν υπήρξε ύφεση για πέντε χρόνια σε καμιά χώρα). Η συνέχιση της πόλωσης και της αδυναμίας να συγκροτηθεί με κοινοβουλευτικά μέσα μια σταθερή κυβέρνηση θα συνεχιστεί. Ένας πρόσθετος λόγος ανησυχίας είναι ο τρόπος που τίθενται τα πολιτικά επίδικα από τις λαϊκές μάζες: το μνημόνιο-αντιμνημόνιο είναι η λάθος τομή, το λάθος ζήτημα. Η εκλογική έκρηξη του ΣΥΡΙΖΑ, που οφείλεται στο (πράγματι λαϊκό) αίτημα για αριστερή (και αντιμνημονιακή) κυβέρνηση, μπορεί να έχει εκρηκτικές συνέπειες σε άλλο πεδίο από το εκλογικό.

Πράγματι η εκλογική άνοδος του ΣΥΡΙΖΑ βασίστηκε και σε εργατικά στρώματα, αλλά και σε δυναμικά τμήματα της νέας μικροαστικής τάξης, μια κατάσταση εν πολλοίς αντίστοιχη με τη βάση της μεσοπολεμικής σοσιαλδημοκρατίας. Μια ενδεχόμενη αποτυχία του (ασαφώς διατυπωμένου) σχεδίου του ΣΥΡΙΖΑ, εφόσον δεν υπάρχουν αυτοί οι θεσμοί που να στρέψουν την λαϊκή διεκδικητικότητα προς βιώσιμους στόχους, ώστε να «καταλάβουν έδαφος» για τις επερχόμενες μάχες, μπορεί να έχει τα ίδια αποτελέσματα που είδαμε στο παρελθόν.

Ομοίως, η ασταθής συμμαχία των δεξιών δυνάμεων δεν ηγεμονεύει σταθερά στα κατώτερα μικροαστικά στρώματα. Το «όλοι ίδιοι είναι» και το «να καεί το μπουρδέλο το Ράιχσταγ» τους παίρνει και αυτούς μπάλα. Η κατάρρευση των δεξιών κομμάτων στο άμεσο μέλλον, το λιγότερο που θα κάνει είναι να δώσει ισχυρή ώθηση σε σκληρές κινηματικές μικροαστικές κινήσεις. Εδώ, δεν μπορούμε να μην τονίσουμε τη πιθανότητα χρήσης και των άλλων μορφών έκτακτου κράτους (της συνταγματικής εκτροπής), εφόσον οι συνθήκες το επιτρέπουν.

Άρα, χρειάζονται και άμεσα μέτρα, συμπτωματικά. Για να έρθουν αυτά θα πρέπει να σταματήσουν οι γραμμές του οικονομισμού στις τάξεις του κινήματος, οι γραμμές που είτε θεωρούν τη σοσιαλδημοκρατία τον μεγάλο εχθρό ή που υποστηρίζουν ότι η σοσιαλδημοκρατία θα καταρρεύσει και τότε θα μείνουν το συνεπές κομμάτι του κινήματος και ο (φασιστικός) αστισμός σε μια προεπαναστική περίοδο του τύπου «ή αυτοί ή εμείς».

Ιστορικά δεν συνέβηκε έτσι. Από τη στιγμή που αναπτύχθηκαν οι αντικειμενικές συνθήκες και το φασιστικό φαινόμενο είχε φτάσει στο σημείο χωρίς επιστροφή, η σοσιαλδημοκρατία μεν έπεσε, αλλά έπεσε από τον φασισμό, όχι από τα αριστερά και μαζί έπεσε και το Κ.Κ. και όλος ο γερμανικός λαός. Το αντιφασιστικό μέτωπο δεν είναι η λύση στο πρόβλημα του φασισμού, είναι απλώς μια υγειονομική ζώνη κατά της εξάπλωσής του, μέχρι οι ταξικές πολιτικές να σβήσουν τις αιτίες δημιουργίας του. Άρα, χρειάζονται κινήσεις στον γοργά αποδιαρθρωόμενο κοινωνικό ιστό της πόλης και στις αγροτικές περιοχές, δίκτυα αλληλεγγύης και ανατροπής της κατάστασης, μονάδες λαϊκής αυτοάμυνας, συμμαχίες με μικροαστικά στρώματα. Η Αριστερά πρέπει επειγόντως αυτή να «ανακαταλάβει» τα αστικά κέντρα, πριν το κάνει το κεφάλαιο. Και πρέπει να τις ανακαταλάβει δίνοντας μάχη σε πολλά επίπεδα με τους πυρήνες διάδοσης του φασισμού, πυρήνες ιδεολογικούς και κατασταλτικούς, την αστυνομία του μέλλοντος, τους παραστρατιωτικούς πυρήνες.

Ένα τελευταίο ερώτημα, ερώτημα χωρίς απάντηση. Ο φασισμός χτυπάει, όπως είδαμε, όταν είναι πλέον καθαρό στην άρχουσα τάξη ότι υπάρχουν οι προϋποθέσεις για έξοδο από την κρίση, αν τσακιστεί το εργατικό κίνημα και εφόσον έχουν αναπτυχθεί και οι κινηματικές προϋποθέσεις εκ μέρους του. Το ερώτημα είναι: υπάρχουν αυτές οι οικονομικές προϋποθέσεις, είναι κοντινές; Ή μήπως, όπως υπέθετε η Κομιντέρν, ακόμα κι αν προκύψει φασιστική δικτατορία θα καταρρεύσει άμεσα ύστερα από την πλήρη αποτυχία της να μειώσει την ανεργία και να δώσει δηλαδή υλικά ανταλλάγματα στις κατώτερες τάξεις;

Το ερώτημα αυτό είναι εντελώς λάθος για πολλούς λόγους. Πρώτα από όλα, μπορούμε να διακινδυνεύσουμε το ενδεχόμενο, όσο μικρό και αν είναι, φασιστικής δικτατορίας, για να περιμένουμε μετά να καταρρεύσει μόνη της και να έρθει ο σοσιαλισμός; Ποιος θα έχει μείνει να περιμένει την κατάρρευση; Αλλά και από οικονομική (οικονομίστικη) άποψη, ακόμα κι αν δεχτούμε (κάνοντας, βέβαια, λάθος) αυτήν την άποψη, δεν είναι σαφές ότι τα πράγματα θα γίνουν έτσι.

Πράγματι, το πιθανότερο ενδεχόμενο είναι μέσα στο άμεσο μέλλον η Ελλάδα να εκδιωχτεί ή να αποχωρήσει από την Ευρωζώνη ή η τελευταία να υποκύψει στις αντικειμενικές διαλυτικές αντιφάσεις της που την τανύουν καταστροφικά. Από οικονομική άποψη, αυτή θα είναι μια πολύ καλή ευκαιρία για το ελληνικό κεφάλαιο να επιτεθεί δυναμικά. Ύστερα από τόσα χρόνια ύφεσης, υπάρχουν αντικειμενικές προϋποθέσεις εκτίναξης της οικονομίας. Υπάρχει, πια,

σοβαρός χώρος για έντονη καπιταλιστική ανάπτυξη, εφόσον, όμως, οι πολιτικές συνθήκες είναι ευνοϊκές. Όμως, η σύντομη καταιγίδα που θα ακολουθήσει την έξοδο θα έχει επίσης ευρύτερες συνέπειες για τα λαϊκά στρώματα και ειδικά τους μικροαστούς. Οι πολιτικές που θα ακολουθηθούν στο ενδιάμεσο αυτό διάστημα, το βάθος των συμμαχιών που θα έχουν συναφθεί δεξιά και αριστερά θα δοκιμαστούν οξύτερα. Η πιθανότητα λάθους εκεί θα είναι και μεγάλη και με βαρύτερες συνέπειες. Ανάλογα με το πώς θα γίνει αυτή η μετάβαση, θα κριθεί ξεκάθαρα και μια μεγάλη μάχη για το ταξικό μέλλον της χώρας. Μια πτώση της σοσιαλδημοκρατίας σε τέτοιες συνθήκες θα είναι το ιδανικό περιβάλλον μιας επιθετικής (μέχρι θανάτου) κίνησης του κεφαλαίου. Και η «συνεπής» Αριστερά που τα λέει σωστά δεν θα έχει να κερδίσει τίποτα σε αυτή την περίπτωση, αντίθετα θα χάσει τον κόσμο. (Να θυμίσουμε το μακροπρόθεσμο κόστος που πλήρωσε, όχι μόνο η σοσιαλδημοκρατία, αλλά και το ΚΚΓ από τον χειρισμό της ήττας, ήττας που δεν ήταν δική τους. Να θυμίσουμε, επίσης, ότι το ΚΚΓ που όχι μόνο τα έλεγε σωστά αλλά τα έκανε κιόλας, εντούτοις ως μόνο αποτέλεσμα είδε την σοσιαλδημοκρατία να πέφτει και αυτό να πληρώνει το ανθρωπινό κόστος.)

Στον Μεσοπόλεμο (και όχι μόνο στην Γερμανία) η στρατηγική των μονοπωλίων, λόγω της διαφορετικής τότε ακόμα δυναμικής του καπιταλισμού, των νέων εφευρέσεων και τεχνικών παραγωγής που ήταν έτοιμες, των ευρύτατων σε όλο τον καπιταλιστικό κόσμο αγροτικών στρωμάτων που έπρεπε να προλεταριοποιηθούν, των γυναικών που μπορούσαν να μπουν στην παραγωγή κ.λπ., προέκρινε τη μορφή του παρεμβατικού (κείνσιανού) κράτους που χρηματοδοτεί μεγάλα έργα, κάνει εθνικοποιήσεις κ.λπ. Η παρούσα συγκυρία δεν φαίνεται να ευνοεί (όχι ακόμα) τέτοιου είδους πολιτικές. Η απόλυτη σύγκληση του λόγου της Χ.Α. (φιλελευθερισμός και κανένα σοσιαλιστικό στοιχείο) και του Τζήμερου (στρατόπεδα εργασίας για τους μετανάστες πρώτα και μετά βλέπουμε, ποινικοποίηση της Αριστεράς) δεν δείχνουν προς κράτος έκτακτης ανάγκης που να αφήνει κάποιον χώρο τουλάχιστον για υλικές παραχωρήσεις. Αντίθετα· ειδικά στην Ελλάδα, ο κοινωνικός πλούτος που δεν είναι ιδιωτικοποιημένος είναι ιδιαίτερα μεγάλος και μπορεί να χρησιμοποιηθεί για «εθνική» ανάπτυξη (αρκεί να εκποιηθεί στο μεγάλο κεφάλαιο, με μοναδική ίσως προϋπόθεση το τελευταίο να είναι «εθνικό»).

Αυτό δεν σημαίνει ότι ένα τέτοιο κράτος θα κατέρρεε μετά από λίγο: οι μικροαστικές τάξεις, στηρίγματα και κορμός του φασισμού, δεν τρέφονται από τις υλικές παραχωρήσεις που τους κάνει το φασιστικό κράτος (εκτός από τη μαζική επάνδρωση των μηχανισμών του και επομένως τις συμμαχίες που συνάπτονται με τον μισθό), ούτε από την εξέλιξη του καπιταλισμού, εξέλιξη που ο φασισμός επιταχύνει, «καταναλώνοντας» τους μικροαστούς στη διαδρομή. Τρέφονται ουσιαστικά από την ιδεολογία τους, αποδεχόμενες τη σταδιακή καταστροφή τους από τον μονοπωλιακό ασιισμό.

Ένα αντιφασιστικό μέτωπο, με γείωση στον κόσμο της γειτονιάς, τον κόσμο της αγροτιάς, που να μπορεί να προσφέρει πραγματικές άμεσα εφαρμόσιμες λύσεις ανακούφισης και κυρίως προστασίας από το φίδι, είναι επίκαιρο. Οι πολιτικές αυτές που θα επιτρέψουν τη μόνιμη λύση είναι το ζητούμενο. Και για να γίνουν αυτά χρειάζεται το κίνημα να είναι σε θέση να επιλύει τις αντιφάσεις στους κόλπους του λαού με τρόπο εποικοδομητικό και όχι καταστροφικό.